

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1881.

Andra Kammaren.

N:o 26.

Måndagen den 21 Mars.

Kl. 7 e. m.

§ 1.

Skedde föredragning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen, angående upplåtelse af Artilleriplanen till byggnadsplats för nytt hofstall m. m.

Herr Hedin anförde: Helt säkert äro ganska många år förflutna, sedan någon Kongl. proposition mottagits, åtminstone af hufvudstadens befolkning, med ett sådant ogillande uppseende, för att icke begagna ordet förtrytelse, som den Kongl. proposition, hvilken Herr Talmannen nu föredragit till bordläggning. För min egen del vågar jag också bekänna, att många år hafva gått sedan någon Kongl. proposition framkommit, så väl egnad att väcka sådana känslor som den jag nyss omnämnde.

Här föreligger nu å ena sidan frågan om ett nytt hofstall, men om den andra, väsentligaste sidan af samma sak äro vi vederbörligen underrättade genom ett utlåtande från Banko-Utskottet, hvari, såsom bekant är, föreslås att af Riksbankens medel 1,200,000 kronor skola utgå för uppförande af ett hofstall. Jag ber att få erinra Kammaren om huruledes Riksdagen har beviljat en föga större summa till en kasernbyggnad för Svea Artilleriregemente, nemligen 1,290,000 kronor, hvartill kommer en ersättningssumma till byggmästaren af 49,000 kronor, tillsammans 1,339,000 kronor. Vidare har Riksdagen beviljat till nya universitetsbyggnader i Upsala och Lund sammanlagdt 1,190,000 kronor, hvilket är något mindre än den summa, som nu ifrågasatts för en ny hofstallsbyggnad; vidare har en ärad motionär vid denna riksdag begärt en summa, som, inberäknadt det belopp, hvarmed Stockholms kommun och lasarettsdirektionen till samma företag bidroge, med 100,000 kronor öfverskrider det nu begärda beloppet, nemligen för om- och tillbyggnad af Serafimerlasarettet, denna för hela vårt lands sjukvård och den kliniska undervisningen så viktiga anstalt. Och slutligen ber jag få erinra, att samme motionär begärt för en högst nödvändig byggnad för Karolinska institutets räkning en summa af 315,000 kronor, eller föga mer än en fjerdedel af det belopp, som

nu ifrågasatts för ett nytt hofstall, samt att Stats-Utskottet, som erkänt det stora, ja det *oafvisliga* behovet af denna byggnad, dock afstyrkt bifall till motionen, supponerande Stats-Utskottet dervid förmodligen att Kongl. Maj:t haft i sigte några andra mera trängande behof, då Kongl. Maj:t ej till Riksdagen inkommit med proposition i detta ämne.

Detta är såsom jag sagt, den ena sidan af frågan: kostnaden. Man kunde vara frestad att härvid göra sig sjelf den frågan, om icke något kronologiskt misstag är med i spelet, om vederbörande verkligen kommit ihåg, i hvilket tidevarf vi lefva, eller huruvida de möjligen trott sig försatta tillbaka till tiden före 1809 eller kanske ändå längre, till tiden före 1789. Emellertid har Banko-Utskottet funnit förslaget i denna del så förträffligt, att det till och med glömt de i grundlagen med temligen stor tydlighet uppdragna gränserna för Banko-Utskottets verksamhet. Man går nu att gifva Stockholms kommun och Sveriges hufvudstad en ganska egendomlig gåfva. Hvilken vacker present blir det icke åt hufvudstaden, denna stallbyggnad vid den dyraste af våra trafikleder! Det torde kanske intressera Kammaren att veta hvad Stockholms kommun bekostat för denna nya strandgata till Djurgården. Intill 1879 utgjorde denna kostnad 1,147,707 kronor! Det är sedan hufvudstaden fått vidkännas en sådan utgift för att bereda en vacker trafikled genom vår vackra hufvudstad, som man der vill förlägga ett stall! När jag sammanhåller de båda sidorna af förslaget, kostnaden 1,200,000 kronor och valet af plats, så tillåter jag mig säga om ett sådant förslag, att det är mera än ett fel. Stockholms kommun skulle dessutom köpa denna present, denna stallbyggnad bredvid den stora strandboulevarden, köpa den med åtskilliga andra uppoffringar, hvarom det torde vara skäl att påminna.

Stockholms kommun skulle få ordna Helgeandsholmen till fri och öppen plats, men icke så att deraf kunde dragas någon inkomst för staden. Detta skulle jembväl kosta mycket penningar. Kommunen skulle dessutom inlösa basarbyggnaden. Hvad dessa kostnadssummor angår, så vill jag nämna att, derest hela holmen blefve ordnad till öppen plats, hvilket nu ej är ifrågasatt, utan att ett riksbankshus derä skall uppföras, så skulle det bolag, som eger denna byggnad, vara skyldigt afstå densamma för en lösesumma af 101,521 kronor, men derest så icke sker, utan byggnader på holmen uppföras, kan bolaget ej tillförbindas att afstå byggnaden för nämnde belopp, utan bolaget är i så fall lagligen berättigadt att få full ersättning för den skada bolaget lider. Hvad åter kostnaden för ordnande af gator, kajer m. m. å holmen beträffar, torde, sedan numera åtskilliga projekterade arbeten kunna anses hafva förfallit, kunna uppskattas till 800,000 kronor.

Med dessa summor skall således Stockholm köpa sig förmånen att få ett stall, ett gödseletablissemant, invid sin dyraste och vackraste boulevard. Man tänkte något annorlunda i denna sak för 18 år sedan, då det ifrågasattes att använda Artilleriplanen till utvidgning af Svea artilleriregementes etablissemant. Jag ber att få för Kammaren upprepa de ord, hvarmed dåvarande Rikets Ständer motiverade sitt

afslag å Kongl. Maj:t proposition i ämnet. I skrifvelsen N:o 133 vid 1862—1863 årens riksdag heter det med afseende härå: "Vid pröfning af denna fråga har Rikets Ständers uppmärksamhet fästats vid den plats, eller den s. k. Artilleriplanen, å hvilken nu ifrågakomna byggnader äro afsedda att uppföras. Säsom belägen invid nuvarande Artillerigård och i närheten af åtskilliga andra lokaler, hvilka antingen tillhöra eller blifvit till begagnande upplåtna åt Svea artilleriregemente, synes densamma visserligen blifva lämplig för att, såsom vederbörande yttrat, bilda ett sammanhängande militär-etablissemment. Erkännande detta, hafva dock Rikets Ständer föreställt sig, att härvid jemväl bort tagas i öfvervägande, huruvida nämnda plats bör för nu ifrågakomna ändamål användas och om icke, med afseende å den trafik, som redan nu förefinnes i denna trakt af hufvudstaden och hvilken sannolikt än ytterligare kommer att ökas, i samma mån genom lättade och utvidgade kommunikationsförbindelser, såväl inom hufvudstaden som emellan denna och landets öfrige delar, handel och industri tillväxa, staden framdeles skulle kunna härstädes behöfva ordna en upplagsplats för lastning och lossning af de varor och förnödenheter af hvarjehanda slag, som hitföras och härifrån afgå. Helt och hållet torde icke heller böra förbises, att, enligt uppgjordt förslag, en bred strandgata inom kort skall invid ofvanberörda plan anläggas och måhända kan, då troligen någon af der befintliga tomter och jordområden måste härtill användas, ifrågavarande anläggning icke blifva utan allt inflytande på frågan om kasernbyggnaden.

Näväl, den ifrågavarande strandboulevarden är nu färdig!

Visserligen är det för kommunens medlemmar särskildt ett önskningsmål att omsider få se denna evinnerliga helgeandsholms-frågan löst, men vi *kunna* vänta. En gång skall väl genom någon försynens skickelse stall-administrationen komma i så förståndiga händer, att någon möjlighet yppar sig att få en i sjelfva verket lättlost fråga löst, trots den vilja, som i så många år med inqualifikabel hårdnackhet upprest den ena svårigheten efter den andra. Det är ingen brist på passande tomter till hofstall. Vi hafva Kungsholmen och Veterinär-inrättningens gamla tomter, vi hafva en lämplig plats i begynnelsen af Djurgården till höger om Djurgårdsbron och dessutom många andra platser att välja på. Det är ingen omöjlighet, när man en gång blir qvitt den vilja, som hittills gjort alla förnuftiga förslag i den vägen omöjliga.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, beslöt Kammarren hänvisa den ifrågavarande Kongl. propositionen jemte Herr Hedins i anledning af densamma nu afgifna yttrande till Stats-Utskottet.

§ 2.

Föredrogos och bordlades för andra gången.
Stats-Utskottets Utlåtanden N:is 12, 30, 31, 32, 33 och 34; samt
Bevillnings-Utskottets Memorial N:o 7.

Angående
ifrågasatt
uppskof med
slutbehand-
lingen af
Banko-
Utskottets
Mem. N:o 9.

§ 3.

Efter föredragning dernäst af Banko-Utskottets Memorial N:o 9, i fråga om uppförande af riksbankshus å Helgeandsholmen, blef jemväl detta memorial på flere ledamöters förenade anhållan för andra gången bordlagdt.

Ordet lemnades derefter på begäran till

Herr Gustaf Jonsson, som yttrade: Jag tillåter mig hos Herr Talmannen anhålla, det Kammaren måtte i afseende på detta ärendes föredragnings sätt, i öfverensstämmelse med hvad Första Kammaren i sådant afseende redan bestämt, besluta, att memorialet skall hvilas, till dess Stats-Utskottets Utlåtande i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående upplåtelse af artilleriplanen till byggnadsplats för nytt hofstall m. m. till Kamrarne inkommit och blifvit första gången bordlagd, samt derefter uppföras på, föredragningslistan näst framför Stats-Utskottets nämnda utlåtande.

Herr Lyttkens: Jag hörde icke af den talare, som framstälde detta förslag, för bifall dertill anföras något enda skäl, annat än att Första Kammaren fattat ett dylikt beslut. Jag vill icke tala om, hvilka skäl nämnda Kammare må hafva haft för sitt beslut, eller huruvida beslutet varit fullt grundlagsenligt; det är en sak, som jag icke vågar göra mig till domare öfver. Men då jag icke här hört något skäl framläggas för förslaget, samt resultatet af ett bifall dertill kan blifva ett betydligt fördröjande af Riksdagens afslutning, måste jag för min del motsätta mig förslaget. Antagen, mine Herrar, jag säger blott antagen, att Kammaren finner det nu föredragna ärendet vara så behandladt af Banko-Utskottet, att det måste dit återremitteras! Hvad blir då följden? Jo, naturligtvis den, att, sedan vi återremitterat detta ärende, vi komma att först afgöra frågan om artilleriplanens upplåtande till plats för hofstall, hvilken fråga dock är beroende af det nu föredragna ärendets utgång och således icke bör vara först afgjord. Fatta vi samma beslut som Första Kammaren, skulle vi derigenom möjligen komma derhän, att vi äfven finge återremittera Stats-Utskottets förenämnda utlåtande. På dessa skäl och då det föredragna ärendet, som i och för sig är ganska svårlöst, kan, såvida det icke först afgöres, betydligt förlänga riksdagen, yrkar jag afslag å det framställda förslaget, samt att Kammaren behandlar det nu föredragna ärendet i den ordning, det inkommit, hvilket förfaringsätt torde betydligt förkorta riksdagen.

Herr Helander: Af de tryckta handlingarne angående uppförande af ett nytt riksdagshus, hvilka utdelades i Kammaren för ett par dagar sedan, har jag inhemtat, att flera olika förslag, angående det nya riksdagshusets läge, blifvit framställda, att två af de komiteerade, som haft befattning med saken, föreslagit, att det nya riksdags-

huset borde, på sätt förut varit ifrågasatt, anläggas på Helgeandsholmens vestra sida, äfvensom att en af de komiterade ansett, att nytt riksdagshus och det nya bankohuset borde förenas i en byggnad. Då så är förhållandet, synes mig icke riktigt klokt att först till afgörande företaga Banko-Utskottets nu ifrågavarande memorial N:o 9 och sålunda binda sig på förhand, för den händelse man möjligen skulle anse det vara lämpligt hvad några af de komiterade, på sätt jag nyss nämnt, föreslagit. För min del har jag ännu icke hunnit bilda mig någon stadgad öfvertygelse i saken och yttrar mig därför icke ur den synpunkten; men jag tycker det icke vara skäl att binda sig genom afgörande af den ena frågan på förhand, helst det kan gälla en eller annan million. Om vi, för att snart få komma hem, och emedan en återremiss kan ifrågakomma — jag tyckte, att en ärad talare antydde något sådant — skulle påskynda detta memorials afgörande, tror jag således icke vi skulle handla välbetänkt.

Jag anser derföre, att vi böra besluta i afseende å föredragnings-sättet icke lika med Första Kammaren, utan att detta memorial skall förekomma till slutlig behandling näst efter det Stats-Utskottets memorial rörande fråga om uppförande af nytt riksdagshus, som vi hafva att från samma Utskott förvänta.

Herr Rubenson: Oaktadt det visserligen förefaller mig egenomligt att man i dag, då vi räkna den 21 Mars, talat om, att vi skola behandla detta ärende på ett och icke på ett annat sätt, derför att Riksdagen i senare fallet skulle förlängas, skall jag likväl, då ett sådant argument framkommit, hemställa till den talare, som framställt det, om det verkligen kan vara hans allvar, att vi genom ärendets bordläggning antingen på det sätt en talare på kalmarbänken föreslagit, eller såsom Herr Helander yrkat, kunna vinna det mål, dermed äsyftats, eller ärendets tidigare afgörande.

I och med detsamma Första Kammaren beslutit att ej föredraga detta ärende förr än efter en viss tid, nemligen då Stats-Utskottets utlåtande, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition om upplåtelse af plats å artilleriplanen för ett hofstall, till Riksdagen inkommit, så kunna icke begge Kamrarne förr, än denna tid förflutit, hafva fattat beslut i saken. Således kan icke Banko-Utskottet, hvilket beslut vi än i denna Kammare fatta rörande föredragningen af ärendet, till Riksdagen afgifva någon framställning, som föranledes af Kamrarnes beslut förr än efter denna tid. Följaktligen kan hvad man här anmärkt om fördröjning med Riksdagens afslutande icke ega sin rättighet. Jag för min del kan icke inse att något sådant dröjsmål kommer att ske derigenom att vi besluta samtidigt eller ungefär samtidigt i den andra frågan. Under sådana omständigheter och då, såsom Kammaren kunnat finna af ett anförande för en stund sedan från denna bank, frågorna om upplåtelse af plats å artilleriplanen för ett hofstall och uppförande å Helgeandsholmen af ett riksbankshus äro särdeles intimt förenade, så föreställer jag mig, att Kammaren, för att kunna opartiskt bedöma dessa frågor, bör åtminstone få veta hvad Stats-Utskottet

*Angående
ifrågasatt
uppskof med
slutbehand-
lingen af
Banko-
Utskottets
Mem. N:o 9.
(Forts.)*

Angående
ifrågasatt
uppskof med
slutbehand-
lingen af
Banko-
Utskottets
Mem. N:o 9.
(Forts.)

tänkt sig i afseende å möjliggörande af hofstallets förläggande å artilleriplanen.

Derföre att jag anser dessa frågor särdeles intimt förenade, ber jag att få instämma i Herr Helanders yrkande. Ty jag tror, att det bästa och rigtigaste vore, att Riksdagen först beslutade i frågan om upplåtelse af plats å artilleriplanen för hofstallet och sedan i afseende å huruledes med Helgeandsholmsfrågan skulle förfaras.

Jag instämmer i Herr Helanders yrkande.

Herr Lyttkens: Af hvad föregående talare yttrat, har jag blifvit ännu mera styrkt i min åsigt att denna fråga origtigt behandlats af Banko-Utskottet. Såsom Herrarne se af betänkandet, har jag också afgifvit en reservation, och jag för min del kommer framdeles att hemställa till Kammarens behjertande huruvida frågan blifvit rätt behandlad.

Nu har Herr Helander yrkat, att ifrågavarande ärende skall behandlas i sammanhang med frågan om uppförande af ett nytt riksdagshus. En annan talare har velat att frågan skall behandlas i samband med frågan om upplåtande af plats å artilleriplanen för ett hofstall. Men huru är det möjligt att gå tillväga på dylikt sätt? Enligt min åsigt hade detta ärende bort behandlas af sammansatt Stats- och Banko-Utskott. Denna formella sida af saken är för mig afgörande att icke uppskjuta frågan, tills nyssnämnda frågor förekomma hos Kammaren. Ty, om Kammaren skulle anse att ifrågavarande ärende tillhör sammansatt Stats- och Banko-Utskotts behandling, hvad skulle resultatet blifva af ett uppskof? Jo, att de båda andra frågorna också måste uppskjutas. Jag tror, att man bör ju förr, desto hellre få afgjort huruvida ärendet blifvit grundlagsenligt behandladt eller icke. Om vi uppskjuta frågan, så har Stats-Utskottet måhända under tiden redan behandlat frågan om Helgeandsholmens ordnande, och då kunna vi få två olika utlåtanden i samma sak. Det är möjligt att jag miss-tager mig, men jag tror, att oformligheter kunna uppstå. Enligt Banko-Utskottets utlåtande skulle icke någon annan byggnad få uppföras å Helgeandsholmen, men Stats-Utskottet skulle möjligen i sitt utlåtande föreslå uppförande derstädes af ett riksdagshus.

Hvilketdera Utskottet skulle i så fall råda? Jag tror att Stats-Utskottet bör behandla frågor om afstående af kronans jord, vare sig till Stockholms stad eller till Riksbanken och att en sådan fråga icke ensamt kan af Banko-Utskottet afgöras. Det är derföre som jag anser, att man bör så fort som möjligt afgöra om saken skall återemitteras för att behandlas af sammansatt Stats- och Banko-Utskott, hvilket enligt min åsigt är det grundlagsenliga.

Herr Hedin: Till en början får jag nämna att jag för min del hyser någon tvekan om det fullt grundlagsenliga i de två yrkanden, som här blifvit framställda, och detta skulle för mig utgöra ett tillräckligt skäl att anhålla om afslag å såväl det ena som det andra. Men då jag utgår från den förutsättningen, att denna Kammare icke kommer att fatta något beslut i sjelfva saken på basis af Banko-

Utskottets ifrågavarande utlåtande, som enligt min tanke tillkommit på ett uppenbart grundlagsvidrigt sätt, och således icke kommer att stanna i annat beslut, än att återremittera ärendet till Banko-Utskottet för grundlagsenlig behandling, torde icke något kunna vinnas för frågans befämjande genom bifall vare sig till det ena eller andra af de yrkanden, som här framställts.

Angående ifrågasatt uppskof med slutbehandlingen af Banko-Utskottets Mem. N:o 9. (Forts.)

Herr Gustaf Jonsson: Det förefaller mig verkligen egendomligt att nu vid bordläggning af ett utskottsutlåtande en så vidlyftig diskussion kunnat utspinna sig om behandlingen deraf och om dess grundlagsenlighet eller ej. För min del yrkar jag att Andra Kammararen helt enkelt måtte fatta samma beslut som Medkammaren på det att, i öfverensstämmelse med grundlagens föreskrift, ärendet må kunna föredragas samtidigt i begge Kamrarne. Då frågan sedan förekommer till afgörande, kan Herr vice ordföranden i Banko-Utskottet visa, att han har sina vapen i ordning.

Herr Rubenson: Jag har nu inhemtat, att jag missuppfattat Herr Helanders yrkande. Jag trodde att han ville att Kammararen skulle uppskjuta ärendets behandling, till dess Stats-Utskottets utlåtande i anledning af Kongl. Maj:ts proposition om beredande af plats för ett nytt hofstall å artilleriplanen afgjorts af Kammararen. Så är emellertid icke förhållandet; utan han har velat ställa frågan i samband med ett blifvande Stats-Utskottsmemorial angående plats för ett nytt riksdagshus. Som jag dock är osäker, huruvida ett dylikt memorial inkommer till denna Riksdag, kan jag icke gå in på ett sådant yrkande och derföre skall jag, för att icke splittra meningarne, ansluta mig till det af Herr Gustaf Jonsson framställda yrkande.

Herr Helander: Mot hvad Herr Lyttkens anført ber jag få erinra, att man mycket väl kan tänka sig att, då denna fråga änyo förekommer till behandling, densamma *icke* blir återremitterad, utan af Kammararen definift afgjord. Derigenom afskäres oss möjligheten att fritt och obehindradt besluta i fråga om ett nytt riksdagshus. Och det är detta senare fall som jag med mitt yrkande haft för afsigt att söka förebygga. Som mitt förslag emellertid icke tyckes vinna understöd, så förenar jag mig med dem, som yrkat att Andra Kammararen i denna fråga måtte fatta samma beslut som Första Kammararen.

Herr Danielsson: Det är sagdt och det med skäl att grundlagen föreskrifver, att Riksdagens begge Kamrar skola så vidt möjligt år samtidigt behandla förekommande ärenden. Men icke lär det vara grundlagens mening annat än, att ärendena skola inom Kamrarne föredragas i den mån de till dem inkommit. Jag instämmer derföre med Herr Lyttkens och anser att den förevarande frågan bör behandlas oberoende af hvad Första Kammararen derom beslutat, i den ordning densamma är på föredragningslistan uppförd. Och jag gör detta så mycket hellre som jag önskar att hvarken bankhus eller riksdagshus måtte uppföras på Helgeandsholmen och således för min del är på det klara, när frågan kommer före. Visserligen är jag icke gammal

Angående
ifrågasatt
uppskof med
slutbehand-
lingen af
Banko-
Utskottets
Mem. N:o 9.
(Forts.)

riksdagsman, men aldrig hittills har jag varit med om ett sådant sätt att behandla ett ärende och ställa det på framtiden, såsom det Första Kammaren nu velat införa genom dess här återopade beslut.

Herr Lyttkens: Jag ber om ursäkt att jag för tredje gången besvårar Kammaren i denna fråga. Men jag vill nu betrakta den ur en tredje synpunkt.

Visserligen gäller det här ingen politisk fråga. Men hvarthän skulle det väl, mine Herrar, leda, om vi på detta sätt lekte kurra gömma med hvarandra? Jo, genom ett sådant tillvägagående som Första Kammarens att ensidigt besluta ett ärendes uppskjutande, tills ett annat till Riksdagen inkommit, blefve följden, att den ena Kammaren antingen måste följa den andras exempel eller också komma att besluta i en för begge gemensam fråga långt före den andre — ett sätt att gå till väga, hvaraf naturligtvis skulle uppstå en mängd oformligheter och invecklade, svårösta förhållanden.

Första Kammaren har äran af att vara den, som först afslog en voteringsproposition. Nu har samma Kammare börjat med att icke följa föredragningslistan, utan uppskjuta ett der förekommande ärende, till dess ett annat utskottsutlåtande kan vara att i en obestämd framtid motse. Blefve detta praxis, så behöfde man, för att få en fråga uppskjuten eller kanske rent af undertryckt, blott väcka motion i något annat med samma fråga i sammanhang stående ärende, af natur att till Tillfälligt Utskott hänvisas.

Som vi se, är här sålunda fråga om ett farligt prejudikat. Jag vill visserligen icke säga, att Första Kammarens beslut i frågan icke är grundlagsenligt — ty Första Kammarens ledamöter stå ju vida öfver mig i grundlagstolkning — men jag anser att denna praxis vore farlig och derföre yrkar jag att ärendet af Andra Kammaren behandlas i den ordning det på föredragningslistan förekommer. Visserligen ega vi rätt att uppföra på föredragningslistan förekommande ärenden i den ordning sins emellan, vi finna för godt; men att *till en oviss framtid* uppskjuta ett på föredragningslista uppfördt ärende tror jag icke öfverensstämmer med grundlagens anda, om ock med dess bokstaf.

På dessa jemte förut af mig anförda skäl samt då jag dessutom icke inser hvad gagn denna frågas sättande i samband med frågan om hofstallets förflyttande till artilleriplanen skulle medföra, så vidhåller jag mitt yrkande, att det föredragna Banko-Utskottets memorial behandlas i den ordning det på föredragningslistan förekommer.

Herr Ola Andersson i Burlöf: Denna fråga har verkligen kommit i ett kinkigt läge. Visserligen kan det icke förnekas, att det förut händt, att Riksdagen vid första föredragningen af ett utskotts-betänkande beslutat dess behandling å den eller den dagen eller i den eller den ordningen, men då så skett, har vanligen förut öfverens-kommelse derom träffats i talmanskonferensen. Jag tror derföre icke att Första Kammaren rätt förfarit, då densamma utan föregående samråd med Andra Kammaren beslutit frågans uppskjutande. Ty det

öfverensstämmer icke med grundlagens bud att ärendena skola så vidt möjligt af begge Kamrarne samtidigt behandlas.

Hvad sjelfva saken beträffar, kan jag icke neka att jag anser det mindre välbetänkt att först behandla Banko-Utskottets utlåtande.

Ty låtom oss antaga att Utskottets hemställan af Riksdagen godkännes, då har man ju dermed afskurit all möjlighet att besluta förläggande af ett nytt riksdagshus på Helgeandsholmen, och hvilken åsigt man än må hysa, handlar man väl klokast, om man låter äfven den andra frågan blifva af Stats-Utskottet behörigen förberedd, innan man afskär en sådan möjlighet. För att vinna detta mål har här föreslagits dels att fatta enahanda beslut som Första Kammaren, och dels att företaga detta ärende till afgörande näst efter Stats-Utskottets blifvande utlåtande angående uppförande af ett nytt riksdagshus. Men målet kan äfven vinnas på det sätt, att man i dag helt enkelt såsom vanligt ånyo bordlägger det nu föredragna memorialet och vid dess nästa föredragning möjligen återremitterar det till Banko-Utskottet, oaktadt äfven i det fallet saken kan blifva kinkig, emedan Banko-Utskottet då icke kan göra annat, än låta ärendet hvila, tills Utskottet fått se, hvad Första Kammaren gör, och först derefter inkomma med nytt utlåtande. Hade vi haft möjlighet i afseende på det formella att nu bordlägga de under diskussionen framställda yrkandena och betänka oss derpå, hade det varit bäst; men nu återstår icke annat, än att vid memorialets nästa föredragning fatta beslut i saken. Jag tror således att vi nu böra bordlägga ärendet andra gången och besinna oss på hvad beslut vi vilja fatta nästa gång det förekommer. Äfven skulle vi kunna i ett blifvande beslut inlägga vissa förbehåll i afseende på det ena eller andra husets förläggande på Helgeandsholmen, hvarigenom vi kunde rädda möjligheten att slutligen besluta på hvad sätt som helst.

Jag anhåller således om ärendets bordläggning.

Sedan öfverläggningen härmed afslutats, beslöt Kammaren, med afslag å det förslag Herr Gustaf Jonsson framställt, att Banko-Utskottets förevarande memorial skulle till slutlig behandling företagas i den ordning det samma till Kammaren inkommit.

§ 4.

Förekom till afgörande Andra Kammarens Första Tillfälliga Utskotts-Utlåtande N:o 4 (i samlingen N:o 22), öfver Herr F. T. Borgs motion, N:o 44, angående vissa ändringar i undervisningsväsendet.

Då vid sistlidne års riksdag motioner angående förändringar i landets undervisningsväsende visserligen erhöilo en noggrann utredning af Andra Kammarens Tillfälliga Utskott N:o 1, uti dess Utlåtande N:o 23, samt ytterligare vid utförlig diskussion i samma Kammare den 5 och 7 Maj 1880 underkastades en mångsidig belysning, men Riksdagens Första Kammare ej kom i tillfälle att yttra sig öfver den af motionerna berörda frågan; så hade nu Herr Borg i sin ofvan omnämnda motion såsom sina förslag upptagit de af Andra Kammaren

Angående ifrågasatt uppskof med slutbehandlingen af Banko-Utskottets Mem. N:o 9. (Forts.)

Angående vissa ändringar i undervisningsväsendet.

Angående vissa ändringar i undervisningsväsendet.
(Forts.)

fattade beslut rörande punkterna a), b), c), d), e), f), h) och i) af sistnämnda Utlåtande jemte Utskottets hemställan i punkten g) samt derutöfver gjort ett tillägg i afseende på tiden för undervisningen.

Motionären hade alltså föreslagit:

“att Kammaren ville för sin del besluta, att Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t

dels tillkännagifver sin åsigt,

a) att samtliga universitetsexamina måtte, med bibehållande af den kompetens till embeten och tjänster, som nu genom dem förvärfvas, få afläggas af en hvar, som genomgått godkänd, vare sig real eller latinsk mogenhetspröfning, utan åliggande för den, som sig till universitetsexamen anmäler, att genom någon preliminär eller kompletteringsexamen hafva ådagalagt insigter i latinska språket;

b) att de döda språkens läsning i allmänna läroverken bör framflyttas till sjette klassen;

c) att latin bör införas såsom valfritt ämne i realliniens två öfre klasser, dock ej till högre timal än fyra timmar i veckan;

d) att det bör medgifvas lärjunge i allmänna läroverket att, efter eget val, läsa blott ett modernt språk;

e) att någon del af den genom språkstudiets inskränkning vunna tid bör anslås åt sådana, för den allmänna bildningen angelägna läroämnen, som hittills ej ingått eller haft alltför ringa plats i de allmänna läroverkens undervisning;

f) att lägsta klassen af det allmänna läroverket bör indragas, att samtliga pedagogier böra indragas, samt att efter förutgången närmare utredning alla eller de flesta treklassiga samt några femklassiga, i södra och mellersta delarne af landet belägna läroverk torde kunna indragas;

att elementarskolan bör sättas i sådant samband med folkskolan, att inträdesfordringarne till den förra må bestämmas till hvad den senare bör kunna åstadkomma;

g) att en sådan efter de olika klasserna proportionerad höjning af lärjungarnes terminsafgifter bör vidtagas, att derigenom en väsentligare lättnad i statens utgifter för dessa läroverk åstadkommes;

att läsetiden hvarje år utsträcket till fyratio, högst fyratiotvå veckor;

dels anhåller,

h) att Kongl. Maj:t täcktes, för utredning af dessa frågor och utarbetande af förslag till förändringar i den nuvarande universitets- och skollagstiftningen i enlighet med ofvan angifna grunder, förordna en komité, sammansatt af erfarne män i olika samhällsställning och verksamhet; samt

i) att Kongl. Maj:t, innan ändringen i läroverksstadgan med anledning af de förslag, som sålunda kunna komma att utarbetas, varda beslutade, täcktes lemna Riksdagen tillfälle att sig deröfver yttra.“

Utskottet hade i anledning af ifrågavarande motion hemställt:

“att Kammaren ville för sin del besluta att Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t

*Angående
vissa ändringar i undervisnings-
väsendet.
(Forts.)*

1:o) tillkännagifver sin åsigt,

- a) att samtliga universitetsexamina måtte, med bibehållande af den kompetens till embeten och tjänster, som nu genom dem förvärfvas, få afläggas af en hvar, som genomgått godkänd, vare sig real eller latinsk mogenhetspröfning, utan åliggande för den, som sig till universitetsexamen anmäler, att genom någon preliminär eller kompletteringsexamen hafva ådagalagt insigter i latinska språket;
- b) att de döda språkens läsning i allmänna läroverken bör framflyttas till sjette klassen;
- c) att — då, under förutsättning af bifall till punkten b), de nuvarande begge linierna i 4:e och 5:e klasserna kunna och böra sammanslås till en — endast ett nytt, främmande lefvande språk må, jemte tyskan, läsas i dessa klasser, samt att hvad som af den vunna tiden icke åtgår för undervisning i detta språk må anslås åt andra för den allmänna bildningen företrädesvis angelägna ämnen;
- d) att lägsta klassen af det allmänna läroverket bör indragas, att samtliga pedagogier böra indragas, samt att efter förutgången närmare utredning åtskilliga treklassiga läroverk samt möjligen äfven några femklassiga, i södra och mellersta delarne af landet belägna läroverk torde kunna indragas;
- e) att en sådan efter de olika klasserna proportionerad höjning af lärjungarnes terminsavgifter bör vidtagas, att derigenom en väsentligare lättnad i statens utgifter för dessa läroverk åstadkommes;

2:o) anhåller,

- f) att Kongl. Maj:t täcktes, för utredning af dessa frågor och utarbetande af förslag till förändringar i den nuvarande universitets- och skollagstiftningen i enlighet med ofvan angifna grunder, förordna en komité, sammansatt af erfarne män i olika samhällsställning och verksamhet, samt
- g) att Kongl. Maj:t, innan ändringen i läroverksstadgan med anledning af de förslag, som sålunda kunna komma att utarbetas, varder beslutad, täcktes lemna Riksdagen tillfälle att sig deröfver yttra.“

För att afgifva yttrande i fråga om sättet för föredragningen af detta ärende hade ordet blifvit begärdt af

Herr Östling, hvilken, af sådan anledning nu uppropad, anförde: Jag anhåller i afseende å föredragningsättet om Herr Talmannens proposition derpå, att öfverläggningen må få röra sig om samtliga de under punkten 1:o gjorda hemställanden, samt att, sedan frågan om föredragningsättet blifvit afgjord, åter få ordet för att yttra mig i sjelfva saken.

Angående
vissa ändrin-
gar i under-
visnings-
väsendet.
(Forts.)

Herr Hedin: Äfven jag tillåter mig hemställa, att diskussionen må få röra sig om samtliga litrtea under punkten 1:o, men att beslut fattas vid hvarje littera för sig.

Herr Linder: Jag hörde icke riktigt de föregående talarnes yrkanden; och vid sådant förhållande tillåter jag mig för min del hemställa, att, sedan momentet a) under punkten 1:o blifvit föredraget, den diskussion, som möjligen derefter uppstår, må få omfatta alla de af Utskottet i dess betänkande framställda moment och punkter.

Sedan öfverläggningen angående föredragnings sättet härmed förklarats slutad, beslöt Kammaren, att hvarje moment i förevarande Utlåtande skulle särskildt föredragas och afgöras, men att diskussionen icke desto mindre finge omfatta utlåtandet i dess helhet.

I enlighet med detta beslut skedde först uppläsning af *mom. a)* i 1:sta punkten, hvarefter ordet lemnades till

Herr Östling, som nu yttrade: Det talades förra året så mycket om denna fråga att det kunde tyckas, att det i år tjenar föga till att ånyo bringa å bane en diskussion om ett ämne, hvori denna Kammares majoritet redan då tycktes hafva bildat sig ett så säkert omdöme, att den med 94 röster mot 61 biföll just hvad Utskottet i föreliggande punkt hemställt. Men då jag i denna sak fortfarande hyser en åsigt, som i åtskilligt är afvikande från den Utskottet framställt, så! kan jag icke helt och hållet med tystnad förbigå den motivering, på hvilken Utskottet i förra hälften af sitt betänkande grundat sitt uttalande i denna punkt.

Deraf synes nemligen framgå, att det är den ganska mycket omtalade, men till sin verkliga betydelse ännu icke fullt klara, "allmänt medborgerliga bildningen", som genom detta stadgande skulle komma till sin fulla rätt. För min del önskar jag, att den medborgerliga bildningen må blifva så allmän i vårt land som möjligt, men en nation, som vill bevara sin plats bland de öfriga kulturfolken och icke sjunka ned från den bildningsnivå, som intages af andra nationer — ett sjunkande, som alltid medför hvarjehanda faror — har ej blott att sörja för sina medborgares allmänna bildning, utan den måste också sörja för en god och vetenskaplig bildning, hvilken kan utveckla och gjuta lif i den allmänt medborgerliga. Liksom en lärjungeskara icke inhemtar något synnerligt vetande af en lärare, som i kunskapsmått icke står särdeles öfver de skickligare af lärjungarne, så är det också med den allmänt medborgerliga bildningen. Om den ej skall stanna i växten, måste den utvecklas, och dertill fordras en högre humanistisk bildning. Må man därför, när man vill höja den allmänt medborgerliga bildningen, se till, att man icke slår in på en väg, som, i stället för att leda till målet, motverkar detsamma uppnående; men det är just detta, som enligt mitt förmenande blir följden, om Utskottets åsigt skulle vinna framgång.

Uti den nu föredragna punkten heter det ju att "samtliga universitetsexamina måtte, med bibehållande af den kompetens till embeten och tjänster, som nu genom dem förvärfvas, få afläggas af en hvar, som genomgått godkänd, vare sig real eller latinsk mogenhetspröfning, utan åliggande för den, som sig till universitetsexamen anmäler, att genom någon preliminär eller kompletteringsexamen hafva ådagalagt insigter i latinska språket". Hvad innebär nu detta? Jo naturligtvis, att, då det ej vid *någon* universitetsexamen får fordras såsom examensämne någon kunskap i latin, detta ämne förlorar allt fötffäste i skolan. Ingen kommer hädanafter att i skolan befatta sig med detta ämne, utom de få, som ämna gå in såsom elever vid apoteken. Ja, mine Herrar, det förhåller sig verkligen så. Man kan, om Utskottets åsigt vinner framgång, blifva medicine doktor utan den ringaste insigt i det latinska språket, men apotekselev kan man icke blifva utan åtminstone *någon* insigt deri; ty motionären har ännu icke sträckt sin reformerande verksamhet till farmakopéen. Vidare skulle latinet naturligtvis komma att studeras af dem, som ämna göra till sin lefnadsuppgift att blifva lärare i klassiska språk vid universitetet och i skolorna, men att icke många sådana lärare komma att behövas vid läroverken, derom har Utskottet, i hvad på detsamma ankommit, välvilligt dragit försorg.

Nu kan med skäl frågas, om äfven andra nationer kommit till samma erfarenhet i afseende å de latinska och grekiska språkens obehöflighet för den allmänna bildningen. Tyskland, hvarifrån vi af flera skäl bruka hemta våra förebilder i afseende på undervisningsväsendet, besvarar denna fråga så, att det i sina skolor fordrar vida högre mått af insigter i dessa språk, än som någonsin förekommit vid våra läroverk. Ja, det fordrar till och med på *realgymnasium latin* såsom obligatoriskt ämne, och England lägger, såsom bekant, mycken vikt vid ett grundligt studium af de klassiska språken. Så äfven de flesta andra länder, och till och med det moderna Nordamerika fordrar af lärjungarne vid dess läroverk betydliga insigter i latinet.

Det är nu visserligen sant, att man utan kunskap i latin kan blifva en gerna hörd predikant, en knifvig jurist, en mycket anlitad läkare eller en framstående vetenskapsman i de kunskapsrenar, som nutiden företrädesvis hedrar med benämningen vetenskap, nemligen naturvetenskapen. Men det kan väl icke gerna vara meningen att ställa hela svenska nationen inför hela den öfriga bildade världen lika svarslös, som det berättas att en ledamot af denna Kammare helt nyligen blifvit vid en glad festmiddag, därför att en af talarne haft den oförsigtigheten att i sitt tal infläta några ord på latin.

Hvad vidare beträffar latinläsningens uppflyttande i sjetten klassen, så, ifall Utskottet verkligen haft något allvar med bevarandet af åtminstone *något* latinstudium i skolan, innebär detta efter mitt förmenande ett pedagogiskt misstag om hvad som i skolan på olika stadier bör inhemtas. Jag vill nu icke infläta mig på den redan många gånger förut och kanske alltför ofta diskuterade frågan om latinets stora betydelse såsom grundläggande för ett fortare och säkrare inhemtande af de moderna språken, en sak som hvarje opartisk lärare i dessa

*Angående
vissa ändringar i undervisningsväsendet.
(Forts.)*

Angående
vissa ändrin-
gar i under-
visnings-
väsendet.
(Forts.)

språk torde kunna vitsorda. Jag vill endast fästa mig vid det i högsta grad olämpliga uti att i samma klass påbörja läsandet af två så svåra och viktiga språk som latinets och grekiskan. Hvad följden deraf i öfrigt skulle blifva, det kan jag icke förutsäga, men att den så mycket omordade öfveransträngningen i sjetta och sjunde klasserna derigenom icke komme att motverkas, det ligger för alla i öppen dag.

Jag kan icke underlåta att uttala min uppfattning derom, att Utskottets bevisföring emot latinets så kallade "herravälde" i våra skolor icke i någon väsentlig mån drabbar latinets i dess nuvarande ställning, emedan denna ställning genom den senaste skolordningen blifvit i ganska betydlig mån förändrad. Icke heller kan jag rätt förstå, hvarför man just *nu* är så ifrig att genomföra de föreslagna förändringarne, innan man ännu skickat fram till afgangsexamen en enda afdelning af dem, som undervisas enligt den nya skolordningen, och innan man således fått någon den ringaste erfarenhet om lämpligheten eller olämpligheten af denna nya skolordning. Ty det är först i år som första afdelningen af dessa lärjungar kommer att framträda i mogenhetsexamen. Men för så vidt man önskar en *praktisk* lösning af den långvariga och mången gång häftiga striden angående latinets ställning och betydelse i skolan, så synes det mig, som om det numera skulle kunna lättare ske på ett annat sätt, som icke behöfver förorsaka några våldsamma kastningar i undervisningsväsendet. Ty vi hafva ju numera, i Stockholm åtminstone, två latinläroverk, vid hvilka sådana anordningar torde kunna utan någon synnerlig svårighet göras, hvarigenom mau vunne erfarenhet om, huruvida det för framtiden vore lämpligt, att läroplanen fortfarande vore den samma för alla latinläroverk i riket, eller huruvida det icke vore bättre att vid ett eller annat eller flera anordna någon annan följd af latinundervisningen, för den händelse nemligen att Utskottets åsigt i denna punkt skulle *till någon del* vinna regeringens bifall.

Slutligen ber jag få gifva Utskottet det erkännande, att dess betänkande i år röjer mindre feberaktighet än förra året; och i förhoppning derom, att tiden skall medföra ännu större lindring i den feber, som latinstudiet på vissa håll synes hafva framkallat, samt med åberopande af de skäl, som jag förut haft äran anföra, anhåller jag att få yrka afslag å hvad Utskottet i förevarande punkt mom. a hemställt.

Herr Ahlin: Då äfven vid denna riksdag väckts en motion, åsyftande stora och genomgripande förändringar i vår läroverksorganisation, som i sin nuvarande form icke hunnit blifva synnerligen gammal, anser jag det vara min skyldighet att angående denna motion yttra några ord, och jag går nu att göra det, äfven om jag icke har någon förhoppning om, att hvad jag kommer att yttra skall utöfva någon inverkan på frågans afgörande i denna Kammare. Flertalets mening i denna fråga synes nemligen vara så fast och bestämd, att det icke hjälper, äfven om något beaktansvärdt framställes från deras sida, hvilka man nu en gång för alla synes hafva tagit för gifvet icke förstå denna sak, derföre att de genom läsande af grekiska och

latin blifvit förblindade eller möjligen låta leda sig af några egoistiska synpunkter. Angående just detta sista som jag nämde ber jag dock att få göra den erinran, att frågan här gäller icke något undantagsförhållande för den ena eller andra samhällsklassens barn, utan de anordningar, som i denna fråga kunna vidtagas, måste blifva gemensamma för alla och komma sålunda att drabba äfven sönerna af klassicitetens förfäktar. Och då torde man väl få förutsätta, att om en person, som sjelf egnat sitt lifs bästa krafter åt just klassiska studier, kommer under fund med att han onyttigt och onödigt bortkastat sin tid, han skulle vara ett vidunder till menniska, om han icke önskade att åtminstone hans söner måtte få bättre använda sin tid. Jag har velat nämna detta, på det att det må vara klart, att då man söker försvara studiet af de klassiska språken, man icke gör detta af sjelfviskhet eller på grund af några egennyttiga beräkningar.

Hvad nu Utskottets betänkande beträffar, så ber jag att till en början få upprigtigt tacka Utskottets Herrar ledamöter därför, att detta betänkande, såsom redan af den föregående talaren framhållits, i allmänhet är hållet i en human och passande ton. Der förekommer icke denna ton af bitterhet och öfverlägsenhet, detta öfversitteri, som man eljest så ofta anser sig kunna använda mot försvararne af de klassiska språken, och denna omständighet har äfven hos mig framkallat den föresatsen att sjelf i mitt anförande söka, såvidt möjligt är, iakttaga samma förfaringssätt.

För öfrigt innehåller detta betänkande många goda och, såvidt jag förstår, fullkomligt riktiga pedagogiska grundsatser, hvilka jag af fullaste öfvertygelse är villig underskrifva, men hvilka äro af den beskaffenhet, att jag likaväl, och kanske med större framgång, kan åberopa dem till stöd för de åsigtter jag förfäktar. Der förekommer vidare åtskilligt, om hvilket meningarne kunna vara delade, och naturligtvis äfven ett och annat, i hvilket jag för min del icke kan instämma. Särdeles synes mig der vara begånget ett fel, som i logiken kallas det första felet i bevisföringen. Det heter nemligen på slutet af sid. 5 i betänkandet: "ur ingen synpunkt kan numera denna litteratur göra anspråk på att betraktas såsom ett för den andliga odlingen eller en grundlig och tillfredsställande embetsmannabildning oundärligt element." Ja det var just, såvidt jag kan förstå, det som skulle bevisas. Är den saken klar, då kan ju heller ingen disput komma i fråga i denna sak, utan då går jag genast öfver på Utskottets sida. Kunde man klart och påtagligt bevisa nyttan och fördelarne af att studera klassiska språk, då skulle ju ingen strid behöfvas, och lika litet om det kunde tydligt ådagaläggas, att detta studium vore alldeles onyttigt. Vi må ihågkomma, att man här har att göra med en sak, som icke omedelbart är föremål för sinlig varseblifning, utan sådana saker, som falla inom persouers och folks inre lif, der det icke går för sig att upprätta bokslut och jemföra summorna på debet- och creditsidorna. Det är i allmänhet en mycket vansklig sak att säga hvad för nytta man för sin andliga utveckling haft af det eller det ämnet — jag talar här naturligtvis icke om fackkunskap. Nog har den, som studerat de döda språken, klart för sig, att han deraf

*Angående
vissa ändrin-
gar i under-
visnings-
väsendet.
(Forts.)*

*Angående
vissa ändrin-
gar i under-
visnings-
väsendet.
(Forts.)*

haft stor nytta, men icke står i hans makt att deröfver upprätta någon inventarieförteckning.

Men så är det också med allt annat. För min enskilda del har jag åtminstone en sak fullt klar för mig, nemligen den att af hvad jag haft tillfälle att läsa, hvad jag sjelf tänkt och spekulerat öfver i ena eller andra ämnet, det har jag sedan i det allra närmaste glömt. Möjligen är det så med många andra. Men nog har så väl det ena som det andra gjort sin verkan i menniskoanden, då det passerade genom medvetandet och gjorde intryck på känslorna och viljan, och gjort personligheten och karakteren till hvad den för ögonblicket är. Jag tager helt säkert icke fel, om jag påstår, att mången, som nu står i främsta ledet såsom bekämpare af den klassiska litteraturens studium, dertill använder dialektisk färdighet och skarpsinnighet, för hvars utbildande han just till detta studium står i stor och omätbar förbindelse. I sammanhang härmed skyndar jag här förklara, att jag för viss del anser, att man kan hafva hög bildning, och att man kan nå sitt mål såsom menniska och medborgare utan både latin och grekiska. Jag fordrar icke heller för dessa ämnen en sådan ställning, att de undantränga andra ämnen. Jag skulle endast vilja fordra, att det erkännes, att dessa ämnen utgöra en väsentlig beståndsdel af den menskliga kulturen, sådan den nu faktiskt förefinnes, och att de därför måste ingå i de civiliserade folkens lärda och vetenskapliga sträfvanden och studeras på det sätt, som deras egen art och natur kräva och i det sammanhang, att de icke på samma gång sjelfva lida som de för andra ämnen blifva till hinder. För att uppvisa dessa ämnens rätt att ingå såsom ämnen och rent af hufvudämnen i lärdomsskolan, är det, som bekant, vanligt att i det speciella uppräknas en mängd fördelar. Från motsatta sidan påstås, att samma fördelar kunna i lika och högre grad vinnas på annat sätt med mera. Detta är mycket vanskligt, och en stor olägenhet för klassicitetens vänner är här den, att, med den förkärlek, som människan vanligen har för sitt eget, och emedan det är endast ytterst få människor gifvet att komma till den höga ståndpunkt, att man opartiskt kan hafva en öfverblick öfver det hela, klassiciteten ofta har sina svåraste vedersakare just i skolmännens led, en omständighet, som på det kraftigaste framhålls, men som för den, som är med förhållandena något mera förtrogen, förlorar det mesta af sin betydelse. I alla händelser är man här inne på ett område, der subjektiviteten, det enskilda tycket spelar en stor roll. Hvad den ena anser för viktigt, anser den andre för oviktigt och så vidare. Jag skall därför icke trötta Herrarne med att upprepa hvad som plägar yttras eller försöka göra något tillägg. Jag vill se saken mera i stort och kan därför yttra mig helt kort. Jag tror visserligen för min del, att de fördelar, som af klassicitetens vänner om densamma uppräknas, äro sanna, men förklaringsgrunden till att de döda språken utgjort ett så viktigt moment i kulturen och ännu bibehållas såsom de viktigaste bildningsämnen hos alla kulturfolk, måste dock, menar jag, ligga vida djupare. Det är dock anmärkningsvärdt att i Tyskland, enligt skolordning af år 1875, man vid gymnasierna läser latin i lägsta klassen 10 timmar

i veckan och fortsätter med detta timantal till högsta klassen, der antalet är 8; att i realskolan man läser latin i lägsta klassen 8 timmar i veckan, dernäst 6, 5, 4 och 3; att enligt skolordningen för kurfurstendömet Hessen, hvilken är af så försäkt datum som 1877, man läser latin i lägsta klassen 10 dernäst 9 och 8. Äfven i de högre borgareskolorna läses latin. Utan att behöfva vara någon beundrare af allt tyskt, och jag är det för min del icke, kan man dock i en sak sådan som denna icke undgå att fästa uppmärksamheten vid hvad som eger rum hos det folk, som, efter hvad allmänt erkännes, går i spetsen för kulturen. Den omständigheten, att de gamle romares och grekers språk och litteratur haft och hafva så stort anseende och fått så stor betydelse sig tillerkänd, är onekligen en af de underbaraste företeelser, och jag har för min del förundrat mig deröfver så mycket som någon annan. Jag bekänner uppriktigt, att i mitt samvete ofta rört sig den frågan: sväfva vi icke här i ett själfbedrägeri, och är det icke rättast att erkänna detta och öfvergå till andra sidan? Men saken får sin förklaring, då den betraktas så som den bör, historiskt. Den menliga utvecklingen har gått *den* vägen. Det står nu som ett faktum och kan icke tagas tillbaka. Om jag nu frågar, hvad är vår uppgift i denna period af den menliga utvecklingens historia, så kan väl derpå svaras med ett enda ord: utveckling och utbildning, så vidt det för människan är möjligt, eller kristlig humanitet, utvecklingen och utbildningen af alla människan förlånade gåfvor och krafter på kristendomens grund. Nu hafva greker och romare just framställt den högsta humanitet, som förekommit i verlden, oberoende af kristendomen. Det är den höga, stora uppgift, som verldsstyraren gifvit dessa folk i verldshistorien; och denna rent menliga bildning hade de utarbetat såsom ett omhölje att i sig upptaga kristendomen, då den uppträdde i verlden. Då detta bildningsarbete var färdigt, var tiden i detta afseende fullbordad. Och sedan gick det också utför och blef slut med denna sköna och ståtliga kultur. Jag tager mig här friheten att erinra om, att kort efter det kristendomen blifvit statsreligion, var det en romersk kejsare, den så kallade affällingen, Julianus, som satte sig för att åter uppräta hedendomen och utrota kristendomen. Han var för öfrigt en utmärkt och förträfflig man och alldeles för klok och menniskoälskande att förnya de blodiga förföljelserna. Han använde därför andra medel, hvarmed han sökte göra kristendomen omöjlig, och ett af de hårdaste slag, han tillfogade den, måhända det svåraste, var att han förbjöd de kristna att i sina skolor tolka de klassiska författarne. Äfven hedningarne hafva klandrat detta kejsarens åtgörande såsom en orsaklig hårdhet. Hvad nu vidare kristendomen kan blifva utan humanitet, det visade sig under medeltiden, hvilkens kyrkohistoria väl ingen kan läsa utan bittraste känslor och djupaste vemod. Märkvärdigt är nu i sanning, att vid den nyare tidens inbrott började en friskare vind spela in i medeltidskyrkans grifthvalf, och denna vind kom jemväl från de uppslagna handskrifterna, som gömde antikens bildning. Reformatorerna upplifvade de klassiska språkens studium, och sedan har

*Angående
vissa ändringar i undervisningsväsendet.
(Forts.)*

Angående
vissa ändrin-
gar i under-
visnings-
väsendet.
(Forts.)

detta studium alltid ansetts såsom det förnämsta rent vetenskapliga bildningsmedel hos alla kristna folk. Och så kunna vi också förstå, hurusom män, som stå på en mångsidig lärdoms och bildnings öfversta tinnar, hvilka med glödande kärlek till människoslågtet offrat sitt lif åt vetenskapen och arbetet för den menckliga förädlingen, kunna haft ett så märkvärdigt yttrande som detta, att "all sann vetenskaplig bildning står och faller med klassiciteten". Specialisterna äro helt naturligt ensidiga. Sålunda torde det vara skäl att bibehålla detta studium, icke blott positivt, utan äfven negativt, på det man må kunna se, att huru mycket skönt och stort menniskoandan än utträttat, så räcker det dock icke ensamt till.

Af hvad jag nu haft äran nämna tror jag det bör tydligt framgå, att de klassiska språken böra studeras, och då det väl icke må anses olämpligt, att just statens tjenstemän äro den högre bildningens bärare, så ligger redan deri ett skäl att bibehålla nu gällande bestämmelser i afseende å de klassiska språkens ingående bland examensfordringarne. Dessutom, om ej latinets numera är det språk, på hvilket vetenskaperna framställas, hafva dessa dock ursprungligen framställts på det språket och deraf fått en viss färg och form, så att för behandlingen och uppfattningen af en vetenskap det ingalunda är betydelselöst, huruvida man har kännedom om latinets eller icke. Ett namn, en rubrik på detta språk innehåller ofta en hel beskrifning. En definition på latin gifver ofta i få ord en klarhet, hvartill det skulle fordras långa afhandlingar på de moderna språken. Jag har sjelf hört detta många gånger af både läkare och jurister. Nu invänder man, att det är dock alldeles för litet latin, som hos oss läses, det blir intet helt derutaf. Men under förutsättning af akademiska preliminärexamina blir det dock ej så obetydligt, och äfven hvad som läses i skolorna är ej så alldeles att förakta, om derigenom kan vinnas något af romarens kraft och stål i karakteren, af hans *virtus*. Sådant kan väl behövas i vår tid särskildt hos dem, som skola mottaga första stöten af de samhällsupplösande teorier, som utan tvifvel hos oss såväl som annorstädes skola tränga sig fram.

Man har invändt, att den klassiska bildningen redan ingått i tidsmedvetandet genom de öfversättningar från den klassiska litteraturen vi ega. Dervid ber jag dock få erinra, att det ju icke är det samma att reproducera, som att återgå direkt till källan, der idéerna behålla sin friskhet.

Hvad för öfrigt latinets beträffar, såsom vilkor för universitetsstudium, så skulle jag måhända, under den förutsättningen att latin finge läsas vid läroverken och åtminstone afgangsexamen med latin fordrades, icke motsätta mig att latinets borttoges såsom obligatoriskt ämne i sjelfva de förberedande akademiska examina. Jag vill dock ej göra det med mindre jag dessförinnan får se utlåtande af de juridiska och medicinska fakulteterna, hvilket i så fall skulle komma att bestämma mitt votum. Men en sak af detta förstår jag dock sjelf, och om den vill jag yttra mig. Det göres i punkten a) icke någon slags inskränkning, utan förslaget skulle äfven omfatta våra nuvarande teologiska examina, och det skulle således ej vara nödvändigt för den

blifvande presten att läsa latin. Han skulle således t. ex. icke ens kunna läsa våra förnämsta bekännelseskriter på det språk, hvarpå de äro skrifna. Då det icke gerna kan sättas i fråga — och Utskottet lemnar i detta afseende ingen upplysning — att man skulle läsa grekiska utan att hafva läst latin, så skulle följden deraf kunna blifva, att studenten finge börja att läsa på prestexamen utan att hafva läst grekiska, för att sedermera läsa Novum Testamentum på grundspråket. När skulle han då undångöra dessa förutsättningar? Männe ligga vid akademien och taga privat undervisning eller något dylikt? Ty att de döda språken — latin, grekiska och hebreiska — jemte filosofi och till en del historia äro absolut nödvändiga för studiet af teologi, det vet hvar och en, som har någon aning om hvad detta ämne vill säga.

Vid sådana förhållanden, och då ett bifall till Utskottets förslag jemväl i punkten b), att framflytta latinstudiet till sjette klassen, enligt mitt förmenande är aldeles detsamma som att taga helt och hållet bort detsamma från läroverken och i sig innebär från formel synpunkt så många orimligheter och svårigheter, hvarom jag möjligen framdeles skall tillägga några ord, så anhåller jag att få yrka afslag å de i utlåtandet förekommande punkterna a) och b).

Herr Dahl: Herr Talman, mine Herrar! Denna fråga blef förlidna år så grundligt debatterad, att jag ej trott att den i år skulle föranleda så mycket ordande i denna Kammar. De begge föregående talarnes anföranden hafva emellertid visat, huru svårt det är att i detta afseende komma till någon slags öfverenskommelse med dem, som ställa sig hårdt på den s. k. klassicitetens ståndpunkt. Jag nekar visst icke, att denna fråga är en af de viktigaste, som kunna sysselsätta en representantförsamling, emedan det gäller ett klokt och tidsenligt ordnande af vårt undervisningsväsende; och derpå beror icke blott, huru den ungdomsskara, som växer upp, en gång skall komma att som mognade män vara landet till gagnar, utan äfven huru nationen skall kunna tillägna sig sin samtids rika, andliga odling och för sin del i någon mån bidra till det utvecklingsarbete, som alltjemt pågår. Ur ju flera synpunkter således denna fråga belyses, desto bättre är det, i synnerhet som det här är fråga om ganska genomgripande förändringar, och det förundrar mig icke, om skiljaktiga meningar vilja göra sig hörda icke blott om sjelfva förändringens behöflighet, utan äfven om den utsträckning, som bör åt detsamma gifvas. Hvad angår sjelfva kärnpunkten i förslaget, eller losandet af det latintvång, som ännu ligger öfver de förberedande universitetsstudierna och äfven öfver skolstudierna, så kan det icke förundra mig, att i denna Kammar finnas män, hvilka hafva en från Utskottet skiljaktig mening och anse den föreslagna förändringen innebära betänkliga rubbningar i det bestående. Utskottet har dock sökt att så bevisande och utförligt som det för en sådan utredning i ett utlåtande kan gifvas utrymme, framlägga de grunder, som föranledt Utskottet att förorda de föreslagna förändringarne. Jag vill nu därför inskränka mig till att blott något utförligare i ett och annat

*Angående
vissa ändringar i undervisningsväsendet.
(Forts.)*

*Angående
vissa ändrin-
gar i under-
visnings-
väsendet.
(Forts.)*

hänseende beröra de motiv, som i utlåtandet ej så fullständigt kunna komma fram; ty det har naturligtvis icke varit lämpligt eller ansetts möjligt att inom den trånga ramen af ett utskottsutlåtande inpressa alla de bevisningsgrunder, som förmått allt flere bland sjelfva skolmännen att frångå den fordom oemotsagda meningen om latinets stora betydelse, ej blott ur pedagogisk synpunkt, utan äfven såsom nödvändigt ingående element i en solid allmänbildning. Att emellertid både bland skolmän och andra samtida med högre bildning de äldre föreställningarne om latinets vigt och betydelse ännu hafva varma anhängare och försvarare, hafva vi här i afton hört, men jag tror för min del, att sådant i väsentlig mån beror derpå, att hela den nu lefvande generationen af bildade män vuxit upp under inflytande af ett sådant åskådningssätt, hvilket, med vanans kända makt, hos dem ytterligare vunnit i styrka. Den tid är nu lyckligtvis förbi, då latinets ansågs nödvändigt såsom grundläggande språk, emedan det var, så att säga, skolans modersmål, emedan både för språkstudier och i alla öfriga läroämnen läroböcker endast på detta språk voro skrifna och skolans hela organisation med ett ord gjorde henne i egentligaste mening till en latinskola. Ingen lärar numera önska den tiden tillbaka. Med alldeles otrolig seghet har dock ända till senaste tiden, oaktadt så väsentligen ändrad tidsriktning, latinets vetat behålla sin plats såsom grundläggande språk vid skolundervisningen. Jag är säker på, att i denna Kammare finnas många, hvilka bland sorglustiga minnen från skoltiden förvara hägkomsten af Sjögrens grammatica latina, hvilken sattes i deras händer första dagen de sutto på skolbänken och sedermera utgjorde under hela skoltiden en följeslagare, hvilken ofta kom dem att "grina" — såsom pojkspråket uttryckte känslorna — kanske mera för svedan efter ett hårdhänt meddelande af ett hårdsmält läroämne, än för den ystra fröjden hos ett lifligt sinne, hvilket vill släcka sin kunskapsörst, men icke kunde göra det ur denna outgrundligt djupa visdomsbrunn. Det var således först i vår egen tid man började inse orimligheten af detta, och latinets flyttades upp från första klassen till andra och gjordes äfven valfritt, hvarefter för knappt ett tiotal år sedan det uppflyttades ytterligare till fjerdje klassen, med bibehållande af samma ställning såsom valfritt.

Men på sådant sätt kom likväl olägenheten af de dubbla linierna på elementarundervisningens område att kvarstå, och det är just obehöfligheten och olämpligheten här af, som, enligt mitt förmenande, i våra dagar egentligen framkallat yrkandet på en reform. Man vill nemligen icke gifva sig till freds, förr än steget tagits fullt ut, och både på grund af giltiga pedagogiska skäl och för viktiga praktiska ändamål påyrkas nu en följdriktigare anordning af undervisningsämnena och det just på det skolans område, dit det ojemförligt största antalet lärjungar är hänvisadt af staten för att erhålla sin grundläggande bildning. När man nu gör sig alldeles fri från förutfattade meningar och vill fullt opartiskt pröfva, huru och när de särskilda läroämnena böra vid undervisningen vinna inträde, så får jag säga, att jag för min del, i synnerhet när jag tager i betraktande nödvän-

digheten att äfven söka göra undervisningen fruktbringande, nödgas öfvergifva den förut äfven af mig länge hysta öfvertygelsen om latinets oumbärlighet. Det är visserligen sant, att vi bland dem, som fått grundlig klassisk bildning, påträffa många dugande män, hvilka med kraft i viljan, reda och klarhet i tanken och en framstående förmåga att verka i lifvets skilda värf tillvunnit sig allas vår aktning, men att säga att det just är klassiciteten, som danat dem till sådana män, det är ett påstående, som är alldeles obevisadt och efter mitt förmenande äfven *obevisligt*. Snarare skulle man kunna säga, att det är de rika, naturliga anlagen, som drivit dem till ett vidsträcktare studium och hos dem framkallat denna ovanliga duglighet. Det är sålunda den andliga begåfningen, som för dem möjliggjort ett djupare studium, men icke det senare, som skapat den förra. Detta är åtminstone min öfvertygelse. Både vetenskapens historia och vår egen samtid hafva ju dessutom att uppvisa stormän, öfver hvilkas ungdom icke fallit en enda stråle af detta rika, vägledande ljus, hvilket, såsom man påstår, endast från fornverlden kan utgå, och utan hvilket det icke skulle vara möjligt att hos det uppväxande släktet åstadkomma denna reda i tanken, denna styrka i framställningen eller denna kraft och förmåga att följdriktigt ingripa i sin tids verksamhet.

*Angående
vissa ändringar i undervisningsväsendet.
(Forts.)*

Angelägenheten att nu en gång komma till en fast, enkel och praktiskt riktig organisation af skolundervisningen synes fordra, å ena sidan, att det elementarundervisningens område, der det är meningen att åt det största antalet af uppväxande ynglingar meddela en tillfredsställande allmänbildning, ansluter sig till den undervisning, som meddelas på folkskolans stadium, men å andra sidan så utvecklar och stärker själskraften, att de, som önska eller behöfva det, äfven kunna vara redo att mottaga bildning på det högre skolstadiet, som är afsedt för vinnande af en lärd eller vetenskaplig bildning. Att man från undervisningens första skede skall låta kunskapsämnen följa i den ordning på hvarandra, som står tillsammans med gossens andliga utveckling, det är ju en fullkomligt riktig pedagogisk sats. Modersmålet lämpar sig väl bättre än något annat språk för ett redigt och klart inlärande af de första grammatikaliska begreppen. Det religiösa sinnets väckande hos gossen åstadkommes väl bättre genom en till hans hjerta och känsla talande än genom en på hans minnes kraft beräknad undervisning. Åskådandet af de många konkreta naturföremålen, ej mindre än de alldagliga naturföreteelserna, hvilka för honom synas gåtfulla, ehuru de för oss genom vanans makt förlorat sin betydelse, framkallar hos honom en liflig fantasiverksamhet och befrämjar äfven hans förståndsutveckling. Från sagans område till historien är ju öfvergången både lätt och naturlig. Den historiska skildringen från både forn- och nutiden, synnerligast om fosterlandets öden och dess store mäns bragdrika lif och verksamhet, är ju också något, som verkar hänförande och eldande på det unga sinnet. Den geografiska undervisningen, som bör gå hand i hand med den historiska, bör närmast utgå från hvad som rör fosterlandet och dess förhållanden. Detta allt är, enligt min tanke, den undervisning, som

*Angående
vissa ändringar i undervisningsväsendet.
(Forts.)*

bör meddelas redan på folkskolans stadium. Sedermera vid tilltagande ålder och mer utvecklade själskrafter borde, jemte vidgade kurser i dessa ämnen, lefvande främmande språk och matematik vara de bildningsmedel, hvarigenom både omdömesförmågans och minnets utveckling befärdas, och hvarigenom äfven det för framtida behof nödvändiga förrådet af vetande samlas och ordnas.

Sedermera om begåfning, tid och tillgångar tillåta honom att utom denna allmänna bildning, som på nu antydda sätt vunnits, äfven bereda sig utväg att förvärfva en mera vetenskaplig och lärd bildning, då äro ju de förberedande studierna dertill undångjorda, och man kan antaga, att hans själskrafter tillräckligt utvecklats för att kunna taga i tu med sådana språk, som äro mera afvikande från vårt eget, mera utvecklade i afseende å ordställningar, konstruktioner, böjningsformer samt genom litteraturens skiljaktiga innehåll. Detta lägger jag vikt på, emedan jag nästan fruktar, att detta studium eljest skall sjunka ned till en blott och bar minneskunskap. Jag fordrar, att allt skall kunna med förståndet fattas, så att det kan ingå såsom ett lefvande element i den andliga odlingen. Vare sig således att man tager hänsyn till lärjungens efter hand utvecklade själskrafter, eller man fäster sig vid den för alla oundgängliga medborgerliga bildningens kraf, torde dock gången af undervisningen böra blifva sådan, som jag nämnt, och läroämnenä böra inträda i en sådan ordning, att hvad som är mest erforderligt för en allmänbildning längst läses och läres och först får inträde i undervisningen. Men det skall, såsom Utskottet visat, vara omöjligt att åvägabringa en sådan ordning, om icke latinstudiet tränges undan eller tages bort från de förberedande universitetsexamina. Man kan icke förtänka föräldrar, att de, fastän mot sin egen öfvertygelse, låta sina söner offra tid och arbete på latinets lärande, då de med säkerhet veta, att det i annat fall skulle vara omöjligt för sönerna att komma in på sådana banor, som juristens, läkarens och prestens, äfven om deras håg och begåfning skulle i framtiden mana dem att på någondera af dessa söka inträde. Vi få icke här fördjupa oss för mycket i en specialundersökning om latinets värde såsom grundläggande språk. Personlig erfarenhet sedan lång tid tillbaka har lärt mig, att modersmålet jemte något modernt främmande språk är härtill lämpligare samt leder till ett bättre och säkrare resultat, och jag för min del tror också, att tyska språket kan uppfylla alla de fordringar, man förr stälde på latinets. Jag tror att efter år 1873 erfarenheten i detta hänseende skall vara mera öfverensstämmande lärare emellan. Sedermera anser jag, att franska språket bör i ordningen inträda, och jag tror, att äfven i det fallet lärarnes meningar nu kunna med hvarandra enas. Genom sin enkla och klara byggnad, genom sina smidigare och så att säga finare skiftningar i uttryck och vändningar erbjuder sig detta språk såsom ett mycket förträffligt bildningsmedel, men hvarföre jag skulle önska, att det inträdde senare i undervisningen, är derföre, att det erbjuder större svårigheter t. ex. genom den begreppsskilnad, som finnes mellan orden inom samma ordklass, i synnerhet partiklarne. äfvensom genom för oss ovanligare konstruktioner, en

betydligt olika interpunktion och en från vår afvikande ordföljd. Det finnes således enligt min uppfattning många omständigheter, som göra, att detta språk erfordrar en mera utvecklade tankeförmåga, starkare utbildadt omdöme. Vi få icke heller nu inlåta oss så mycket på en undersökning angående latinets vigt och värde i våra dagar för den egentliga vetenskapliga forskningen, icke fördjupa oss i någon undersökning om den romerska litteraturens värde ur etisk synpunkt, såsom erbjudande goda exempel på rent mänskliga dygder till förädlande af ynglingens karakter. I sistnämnda hänseende skulle jag vilja hemställa till den siste ärade talarens begrundande, om icke vår egen och de moderna språkens litteratur skulle med lämpligt urval kunna erbjuda, med ännu större säkerhet, aldeles samma gagn. Romarnes mandom och kraft i all ära — jag skall icke bestrida dem — men dessa egenskaper visade sig mest genom de krig, som af dem fördes, krig, som oftast voro orättmätiga och fördes på ett omenskligt sätt. Deras uppförande mot andra svagare folk förrådde icke sällan den råaste hänsynslöshet. Nyttighetsprincipen var på många områden för deras handlingssätt bestämmande.

Nu har Utskottet på ett ställe tillåtit sig autyda, hurusom en hård ofördragsamhet ända in i senaste tider synes vara exponenten för den klassiska absolutismen inom både skola och universitet. Jag skall härpå lemna blott ett enda exempel. För icke fullt 50 år sedan yttrade en eloquentiæ professor, Anders Otto Lindfors var hans namn, i ett program till promotionen år 1832, att den klassiska litteraturen fått det ärofulla namnet af humanistiskt studium just därför, att ensamt den anses göra oss till människor. Det är väl onekligen bra *mycket* sagdt i få ord!

För de vetenskapliga sysselsättningarna torde latinets numera vara öfverflödigt. Vi ega inom den moderna litteraturen både skarp-sinniga och omfattande skildringar af fornverldens alla förhållanden, jag vågar också påstå, att ej ens för den latinska terminologien nu mera latinkunskap är behöflig, och deraf hafva vi ju dagligen erfarenhet. Egentligen är det numera endast de akademiska afhandlingarna, hvilka kunna sägas påfordra latinstudiets upprätthållande. Men jag vågar fråga, huruvida genom dessa afhandlingar, hvilka af få läsas och mycket snart glömmas, någon särdeles stor vinst kan sägas vara vunnen för tidens vetenskapliga odling. Något hvar hafva vi oss väl bekant, att akademiska lärare hafva det prerogativet att i stället för prest- och pastoralexamen få genom disputation fulltyga sin teologiska lärdom och beläsenhet. Men om man t. ex. får höra en professor i medicin såsom kompetensprof till ett indrägtigt pastorat disputera om spetelskan, eller en zoologie professor för samma ändamål disputera om de i bibeln omnämnda högdjuren, t. ex. om den märkvärdiga enhörningen eller om leviathan; hvad är det väl då annat än den latinska förklädningen, som förmår rädda dylika prof på teologisk lärdom från tillintetgörrelse under sin samtids förkrossande åtlöje? Om äfven mycket af en svunnen tids falska lärdomsflärd icke längre har stor utsigt att tolereras, kvarstår dock tillräckligt mycket, som påkallar en reform, hvilken en gång låter verkliga klassiska språkstudier och deraf vunnen klassisk lärdom

Angående
vissa ändringar i undervisningsväsendet.
(Forts.)

Angående
vissa ändrin-
gar i under-
visnings-
väsendet.
(Forts.)

komma till sin fulla rätt. När den tiden kommer, då icke längretvång utan fritt val bestämmer begåfvade ynglingar att med hängifvenhet egna sig åt studium af den klassiska fornverldens rika litterära skatter, då skall en hvar, som i likhet med mig, från sin ungdom lärt att värda den klassiska odlingen, komma till den glada förvisning, att äfven i vårt jemförelsevis folkfattiga land gedigen klassisk bildning icke skall sakna aktade representanter och målsmän.

Jag yrkar bifall till det föredragna momentet i Utskottets förslag.

Herr Linder: Jag ber att med anledning af det nu föreliggande betänkandet och i stöd af det beslut Kammaren förut fattat derom, att man vid behandlingen af betänkandets första punkt eger rätt att, der så pröfvas erforderligt, yttra sig om betänkandet i dess helhet eller äfven om de öfriga punkterna i Utskottets hemställan, få till protokollet anföra ett och annat.

Det torde väl vara få, hvilka tagit någon kännedom om vårt undervisningsväsen samt vilkoren för dess bestånd och utveckling, som icke äro öfvertygade derom, att den nuvarande stadgan eller ordningen för våra allmänna läroverk i både ett och annat stycke behöfver förändras, och att läroverken deraf skulle finna sig väl.

Jag vill i sådant hänseende först och främst hänvisa till *tyska språkets ställning i våra nuvarande allmänna läroverk*. Vi veta, att tyskan är det första främmande språk, som läses i våra skolor, och att tyskan läses jemte modersmålet på det sätt, att tyskan såväl i det ena som i det andra hänseendet blir det dominerande och ledande undervisningsämnet äfven i afseende på svenska språkets behandling. Detta förhållande har redan i många år visat sig medföra olägenheter. Det är nemligen tydligt, att läsningen af ett främmande språk, hvars ordformer äro på samma gång mycket liknande och ändock väsentligen olika svenskans, skall, derest denna läsning i undervisningen gifves en predominerande plats, i hög grad menligt inverka på uppfattningen af modersmålet, dess former, satsbildning och stilistiska individualitet, framför allt hos den så att säga obeväpnade och obefästa ungdomen. Denna omständighet har, tvärt emot hvad en ärad talare nyss nämnde, hos de lärare, som handhaft denna undervisning, långt ifrån att visa sig tillfredsställande, väckt mycken oro och bekymmer. Jag behöfver i detta afseende blott påminna om den öfverläggning, som fördes vid det sammanträde af erfarne och kunnige skolmän, som för ej så länge sedan hölls inom Stockholms skollärareförening, och hvars resultat i korthet stått att läsa i de allmänna tidningarne. Vid denna öfverläggning uttalade man allmänt sina bekymmer öfver det tyska språkets obehörigt inflytelserika ställning vid undervisningen gent emot modersmålet. Detta är således en omständighet, som med det allra första påkallar förändring i våra nuvarande undervisningsförhållanden.

En annan omständighet, som äfven Utskottet i sitt betänkande antydningssvis påpekat och hvarom jag anhåller att få hänvisa till hvad som deri under pag. 4, 6 och 7 blifvit af Utskottet anfördt, är hvad man skulle kunna kalla för *öfverfyllnad* i afseende på material, öfverdrifvet antal af ämnen, med hvilka man vill belasta skolan. Det heter,

att nutidens bildning med så ofantlig force tränger på samt framträder med allt mer och mer otåliga kraf på att varda representerad i skolan med det ena nya ämnet efter det andra. Deraf *anspråk* på det ena ämnet efter det andra att få vara med i det allmänna läroverkets undervisningsplan. Detta har gjort att man måste se efter något botemedel i detta hänseende. Ett botemedel, som länge varit af erfarne skolmän påtänkt och af pedagogiska tänkare blifvit påpekadt, är att den högre grundläggande elementarbildningen *bör delas på tvenne linier*, den reala och den klassiska. På detta sätt skulle man komma ifrån den öfverlastning i allmänna läroverken, hvaröfver man så länge klagat och hvarför man så länge förgäfvos sökt bot genom att ytterligare tränga i hop ämnena på en och samma linie, hvarigenom dels hvarje ämne för sig fått för litet utrymme sig anvisadt till men för kunskapernas grundlighet och bildningsinnehållets styrka, dels de mångfaldiga ämnenas trängsel med hvarandra vållat öfveransträngning samt derigenom mer eller mindre förfelat ändamålet med undervisningens arbete. Detta är således den andra omständigheten i afseende på våra allmänna läroverks organisation, som verkligt påkallat en förändring.

Vidare ber jag att få hänvisa till ett föregående utvecklingsstadium i våra läroverks historia. Skolstadgan af år 1820 innehåller föreskrift om upprättande af ett slags läroverk, som man skulle kunna ställa midt emellan de högre reala- och latinläroverken, nemligen de lägre reala läroverken, eller hvad i andra länder kallas borgareskolor. Denna skola benämndes hos oss apologistskolan, och den Kongl. förordningen af den 1 November 1839 innehåller också föreskrift om ytterligare utveckling af dessa lägre realskolor eller borgareskolor till förmån för dem, som vilja der bereda sig till arbete och verksamhet på det fält, som allt mer och mer utvidgar sig, nemligen handeln och i synnerhet industrien samt alla dermed sammanhängande verksamhetsgrenar, hvilka numera å alla håll öppnat sig för den med därför erforderlig kunskap försedda företagsamheten. Alltså: *lägre reala läroverk eller så kallade borgareskolor äro hos oss behöfliga.*

Vidare finnes en annau omständighet, som i många hänseenden påkallat om vår offentliga uppfostran nitälskande mäns uppmärksamhet att taga i betraktande, nemligen den, att ynglingarne *gå i allmänhet för länge i de offentliga skolorna.* Man har funnit att ynglingarne gå ut från allmänna läroverken vid i medeltal 21 ofta 22 års ålder. Då de således från de allmänna läroverken skola öfvergå till tillämpningsskolorna eller direkt ut i lifvet, äro de äldre än de flesta personer, som efter slutade läroår egna sig åt kroppsarbetet; ty dessa hafva vid denna ålder för länge sedan vunnit en ställning i lifvet. Ynglingarne kvarhållas således i allmänhet vid sjelfva förberedelserna i läroverken under deras mest agila lefnadsperiod, eller under den tid, då deras uppfattning är mera liflig och under den tid, då de särskilda vägar, på hvilka de kunna gå till sitt vitæ genus, böra vara för dem mest tillgängliga. Framför allt gäller denna anmärkning med afseende på den reala linien. Hvaråt skall en yngling egna sig enligt våra förhållanden, då han vid 21 å 22 års ålder genomgått

*Angående
vissa ändrin-
gar i under-
visnings-
väsendet.
(Forts.)*

*Angående
vissa ändrin-
gar i under-
visnings-
väsendet.
(Forts.)*

realläroverket? Vill han gå till en teknisk högskola, så måste han der fortsätta studierna i de reala ämnena, såsom matematik, fysik och så vidare och på samma gång underkasta sig öfning i de kroppsliga arbeten, som tillhöra de tekniska ämnena, men han är då redan för gammal dertill och kan sålunda icke med den framgång, som vederbort, begagna sig af den fortsatta undervisningen vid dessa tillämpningsskolor. På samma sätt är förhållandet på många andra lefnadsbanor. Om en yngling, som genomgått ett realläroverk, vill gå till sjös, får han till svar att han är för gammal. Ni borde kommit hit vid 15—17 års ålder. Om man nu observerar huru förhållandena i dessa hänseenden äro i andra länder, så vill jag särskildt hänvisa till Tyskland och Amerika, der ynglingarne kunna vid 16, 17 å 18 års ålder vara färdiga att lemna realläroverken för att utgå i lifvet. Om undervisningen hos oss ordnades och ställes på det sätt, att det för ynglingen vore möjligt att tidigare än nu är fallet kunna utgå från realläroverket, så tror jag, att vi derigenom skulle befrämja vår bildning och utveckling samt allas deras intressen, som hos oss skola egna sig åt de industriella och tekniska yrkena. Det är också denna omständighet, som påkallar en förändring af de vid våra allmänna läroverk nu gällande förhållanden.

Man har här äfven talat om universitetens preliminärexamina. För min del tror jag, att äfven dessa examina skulle i de allra flesta fall kunna tagas bort, och detta till bättnad för den vetenskapliga odlingen. Men om man borttager dem och icke har något att sätta i stället för det, som genom dessa preliminärexamina skulle vinnas, hvad har man då gjort? Ingenting till gagns, utan tvärt om. Om man borttager icke blott de preliminärexamina, som vid universiteten för närvarande finnas, utan äfven hvad som föregår dem, hvad har man då vunnit? Jo, man har derigenom skadat hvad man hittills ansett böra upphjelpas genom tillsats af dessa preliminärexamina. Vore den allmänna undervisningen i skolorna sådan, att ynglingen med vunden förmåga af sjelfverksamhet kunde omedelbarligen egna sig åt akademiskt studium eller öfvergå till specialstudium af en särskild vetenskap, kunde man utan fara borttaga alla preliminärexamina. Vid de tyska universiteten är förhållandet sådant. Då en abiturient der afgår till universitetet, har han redan bestämt sig för sitt vitæ genus, och i hans afgångsbref står det angifvet, att han vid universitetet skall egna sig åt det ena eller andra, åt teologi, juridik eller läkarevetenskap eller de till filosofisk fakultet hörande lärdomsgrenar; men, märken väl, mine Herrar, vid de tyska läroverken står läroverksbildningen ännu på den standpunkt, att hon med skäl anses kunna utgöra en fast och säker grundval för fortsatta akademiska vetenskapliga studier. Det är faran af de oupphörliga försvagningarne af elementarundervisningen vid våra läroverk, som gjort, att man ansett sig tvungen att vid våra universitet införa dessa preliminärexamina; och jag undrar, om deras borttagande under sådana förhållanden vore någon vinst. Vi hafva sålunda icke så få önskningsmål; det är icke så få fall, i hvilka vår nuvarande läroverksordning påkallar förändring. Hvad har det ärade Utskottet i detta hänseende gjort? SÅ vidt jag kan se,

ingenting. Men deremot har det framställt en mängd saker af annan beskaffenhet, om hvilkas värde och behöflighet åsigterna äro, minst sagdt, mycket delade; och jag fruktar, att om man sökte rätt på personer, hvilka sjelfva erfarit något i dessa stycken och tänkt öfver dem, och hvilka på grund af erfarenhet och studier vore i stånd att bilda sig ett sjelfständigt omdöme i frågan, man icke kunde finna en majoritet, som skulle anse önskvärdhet vara för handen att faktiskt genomföra de förändringar, de förslag och hemställanden, Utskottet här framställt.

Det ärade Utskott, som nu behandlat denna fråga, lade hand vid densamma äfven i fjor, och, om jag icke missminner mig, bestod Utskottet då till bestämmande del af samma ledamöter som nu; det har undergått någon personalförändring, men är i grunden ett och det samma. Jag tycker mig också märka, att innehållet af Utskottets framställningar äro till stor del desamma i år som i fjor. Dock, märken väl, mine Herrar, detta Utskott, som i fjor med så ofantlig säkerhet, med så starkt framträdande öfvertygelse uttalade sig för förändringar i bestämd rigtning och på ett bestämdt sätt uttalade, hvad det ansåg vara oundgängligt för vår kultur — detta Utskott har i år funnit anledning att pruta på både ett och annat, som det i fjor ansåg vara af högsta nöden påkalladt. Det var då alldeles nödvändigt, att latinet skulle inträda såsom valfritt ämne vid de reala läroverken i vissa klasser. I år afstyrkes det, såsom man kan se å pag. 12 i utlåtandet. I fjor var det nödvändigt att blott ett enda modernt språk infördes vid läroverken, på det att lärjungarne icke skulle öfveranstängas. I år är detta icke längre en orubblig sanning, utan i år anses det nödvändigt, att två sådana språk införas vid läroverken; och kanske att nästa år, i fall framtiden står för Utskottets räkning, ett tredje modernt språk inkommer; det kan ingen veta, då man ser, att hvad som ena året är en orubblig sanning icke är så det andra. Vidare ansåg Utskottet i fjor det vara nödvändigt, att folkskolan och elementarläroverken kombinerades med hvarandra så, att de kunde utgöra ett helt — blott så till sägandes olika kamrar i samma läroverksrepresentation af hvilka folkskolan väl skulle föreställa andra Kamraren och det allmänna läroverket den första, eller huru man vill anställa jämförelsen dem emellan. Detta har Utskottet i år tagit i närmare öfvervägande och — pag. 15 — funnit, att det måste af Utskottet afstyrkas, väl till märkandes »*måste*» afstyrkas. Således i år en helt annan uppfattning än i fjor!

Det är sådana och flera andra punkter, som Utskottet framställt beträffande dessa viktiga angelägenheter, hvilka jag anser innebära kännetecken till en skäligen osäker hållning hos Utskottet med afseende å den sak, hvarom frågan här gäller. Likväl är det ett och annat, som jag känner igen från förra årets betänkande. På ett och annat ställe skulle jag vilja fästa uppmärksamhet på hvad Utskottet yttrat för att motivera sina yrkanden. Vi böra, säger Utskottet, omrängera våra skolor, taga bort en klass der nere och draga hop organisationen till en enda linie litet längre upp än nu är fallet, ty man måste, säger Utskottet, »i möjligaste måtto begränsa statens för detta syfte

*Angående
vissa ändringar i undervisningsväsendet.
(Forts.)*

Angående
issa ändrin-
gar i under-
visnings-
väsendet.
(Forts.)

oundgängliga utgifter». Sålunda säger man att staten har »oundgängliga utgifter» för att främja den högre bildningen, men att man måste »begränsa» dessa i syfte att snöra i hop linierna litet längre än hittills skett, hvarigenom kostnaden för skolan ju alltid i det hela minskas. Det är, som om man skulle säga, att man önskar sig för tränga skor och föresätter sig att tvinga in fötterna i dem, emedan man ej har råd att hålla sig sådana, som äro lagom.

Det är också yttradt, att de klassiska språken böra bort och att de ej hafva med vår grundläggande bildning att göra, samt att deras gagn för de akademiska studierna är högst tvifvelaktigt. På pag. 9 i betänkanudet säger Utskottet, att dessa språk kunna ega inflytande på och betydelse för de akademiska studierna och embetsexamina, men sedan heter det på pag. 11, att oaktadt de kunna hafva betydelse för dem, som skola idka vetenskapliga studier vid universiteten och affägga embetsexamina. så har likväl »flertalet» bland dem, som nu gå i de offentliga läroverken, icke något gagn deraf. Således — trots det att det verkligen finnes en bestämd kategori af blifvande medborgare, hvilka böra fostras till för sitt lefnadsmål dugliga medlemmar i samhället, trots det att det verkligen finnes sådana, för hvilka den på ett visst sätt grundläggande bildningen är af betydelse, så skall likväl detta träda tillbaka därför att »flertalet» har ett annat behof. Jag lemnar till vederbörandes eftersinnande, huruvida det logiska i en sådan bevisning är fullt tillfredsställande.

Vidare talas i utlåtandet om allmän bildning i två betydelser: på ena stället en allmän grundläggande bildning, som skall meddelas »flertalet» af dem som besöka de allmänna läroverken; på andra stället åter en sådan bildning, som till sin allmänna beskaffenhet kan grundlägga möjligheten af fortsatta studier och förökade insigter åt det eller det bestämda hållet.

Det är denna kastning mellan den ena och andra betydelsen af detta begrepp, som vållat att betänkanudet på mer än ett ställe trots sina flytande meningar är något svårläst. Så heter det t. ex., att *lärarekrafterna* måste minskas vid de allmänna läroverken, därför att statens *utgifter* för den allmänna undervisningen måste minskas, och att åtskilliga af de förändringar, Utskottet föreslagit, af sådan anledning måste vidtagas. Allra mest och som det tyckes med förkärlek sysselsätter Utskottet sig med frågan om latinska språkets studium. På 12 och 14 sidorna nedsablas oupphörligt det romerska folket, ordet "virtus" misstolkas o. s. v. därför, att latinska språket af Utskottet förmenas vara ett fullkomligen odugligt bildningsmedel o. s. v. Oaktadt dessa och dylika uttalanden yttrar sig likväl Utskottet på åtskilliga ställen, t. ex. på pag. 4, 6, 9 och 10, med hänsigt till läromaterialets vidd och undervisningsämnenas mängd till förmån för de allmänna läroverkens särskiljande i tvenne linier, såsom jag nyss antydde.

Man säger, att skolorna öfverfyllas af för många läroämnen, och att botemedet deremot skulle vara att införa elementära studier, så att det blefve en verklig allmänbildning, som innefattade grundelementerna för samtidens kulturmedvetande. Men då det kommer till

tillämpningen af allt detta, så blir resultatet, att man stryker ut åt-
åtskilliga af de elementer, som skulle ingå i denna allmänna bildning.

Jag skall bedja att i afseende på hvad Utskottet anfört om latin-
tinet såsom olämpligt bildningsämne endast få fästa uppmärksamheten
på ett enda ställe, pag. 10, i utskotts-utlåtandet. Der, såsom på
flera andra ställen, talas om "latintvång" och "latinherravälde" och
att detta hålles vid makt lika kraftigt som förut, oakadt det på ett
annat ställe heter, att latinet fått gifva med sig ganska betydligt;
något som äfven betonades af den näst föregående talaren i hans
föredrag, hvarvid han hufvudsakligen gjorde en repetition och delvis
meddelade ett slags utläggning af hvad som förekommer i det tryckta
utlåtandet.

Utskottet säger å pag. 10. »Oakadt sedermera *alla* de förut-
sättningar bortfallit, på hvilka den gamla skolan grundats, se vilkväl
ända in i nyaste tid *samma* latinherravälde *med all makt* hållas upp-
rätt i våra läroanstalter. Men straxt derefter återtager Utskottet
detta starka yttrande, då det säger, »att först med 1856 års skol-
stadga kan det anses hafva i någon mån fått gifva med sig. Ja,
latinnet har ju fått flytta från första klassen till den andra, från den
andra till den fjerde, och det utgör numera icke det grundläggande
språket. Utskottet söker till och med bevisa, att latinnet vid universi-
tetet är obehöfligt. Det säger nemligen: »den så länge herrskande
fördomen, att utan "humanistisk bildning", naturligtvis med de klas-
siska språkens studium såsom både begynnelse- och slutpunkt, ingen
kan göra anspråk på att få benämnas "bildad", måste dock anses
bruten i samma stund den uppfattningen trängt in i folkmedvetandet,
att det dock "*kan*" finnas en "allmänbildning", lika rent human till
sitt innersta väsen och ädel till sin syftning, som fullt tillfyllest-
görande och gagnande både för den enskilde och staten, utan att för
dess förvärfvande erfordrats *ringaste* bekantskap med de antika språk-
ken. Alltså har det ingått i »det allmänna» medvetandet, att det
kan finnas en allmänbildning lika god som den humanistiska bild-
ningen, säger Utskottet. Man hade nästan kunnat vänta, att denna
allmänbildning skulle vara ännu mer human till sitt innersta väsen
och ädel till sin syftning o. s. v., eftersom det heter, att klassisk
bildning är oduglig till grundläggning, och att denna nya allmänbild-
ning, hvilken Utskottet förordar, lärers finnas att förvärfva utan den
ringaste bekantskap med de antika språken. Hvad blir väl resultatet
af denna och flera dylika premisser, hvilka i olika skiftningar möta
öfverallt i utlåtandet ända till och med pag. 10? Jo, det blir hvad
som förekommer å sid. 11; det har ledt till "stadgande af den åsig-
ten, att de döda språkens läsning i allmänna läroverken lämpligast
bör förflyttas *till sjette klassen*". Man hade verkligen kunnat vänta,
att efter så starka permissor konklusionen *skulle* blifvit, att de klassiska
språken borde *helt och hållet borttagas*. Men måhända Utskottet
haft en förkänning af att i premissen ingår, att utan de döda språken
icke "kan" åstadkommas en så kraftig och god allmänbildning som
nu, och att det är derföre som Utskottet icke vill alldeles hafva bort
dessa språk, utan endast flytta dem till sjette klassen. Utskottets

*Angående
vissa ändrin-
gar i under-
risnings-
väsendet.
(Forts.)*

*Angående
vissa ändrin-
gar i under-
visnings-
väsendet.*
(Forts.)

resonnement förefaller mig vara ungetår det samma som om man sade, att i stället för den rock, du nu har, *kan* du använda ett annat plagg. Ett annat plagg *kan* nu ersätta rocken; alltså *bör* du icke skaffa dig detta andra plagg, utan klippa af skörten och göra den till jacka. Så gör man äfven här, då man klipper bort fjerde och femte klasserna på den undervisningsorganisation, som för närvarande är gällande. Att detta blir den nödvändiga, den logiskt bindande följden deraf, att något annat "*kan* finnas", det är, såsom denna ärade Kammare torde finna, en äfventyrlig logik. Det skulle kunna sägas ännu mycket mera om hvad som förekommer i detta utskottsutlåtande och om den punkt deraf, hvarom Kammaren nu närmast har att besluta. Jag vill emellertid blott fästa uppmärksamheten på några uttryck och satser, som flerstädes förekomma, i utlåtandet. Der talas, såsom redan nämnt är, om "latintvång" och "latinherraväide" och der yttras mot dem, som hålla på betydelsen af den klassiska bildningen såsom grundläggande element vid de allmänna läroverken, att de med fog kunna utsättas för den besyrligheten, att det ligger någonting ofördragsamt i deras åskådningssätt, som lätt slår öfver till ensidighet (pag. 5). Detta och mycket mera af samma art, som förekommer i utlåtandet, synes mig icke alldeles vittna om opartiskhet hos Utskottet sjelft vid särskiljandet af de olika meningar, som här uppgifvas strida mot hvarandra. Äfven yttras i utlåtandet, att det för närvarande pågår en "kamp" "inom vetenskapen" (p. 3). Men ingenting antyder, huruvida denna kamp pågår inom det allmänna vetenskapliga arbetet, eller om den ena vetenskapen bekämpar den andra, eller om det är inom en och samma vetenskap, som en strid eger rum, hvilken skulle innebära något slags söndring. Och vidare heter det, att "samma strid" "nödvändigt framkallas" äfven inom skolan. Hittills har man inom den pedagogiska världen allmänt ansett, att endast elementerna för den allmänna bildningen böra tillhöra skolan; hvaremot allt, som kan blifva föremål för vetenskaplig strid eller för den ännu efter sitt resultat sökande vetenskapliga behandlingen, icke tillhör skolan och således hvarken ligger eller bör förläggas inom skolans område.

Der skall man sysselsätta sig med ungdomens lugna utveckling och icke draga den in i de strider, som pågå inom vetenskapen sjelf eller inom de särskilda vetenskapernas discipliner. Om någon strid sålunda "nödvändigt framkallas" för skolans räkning, så är det Utskottet och med Utskottet liktänkande ifrare, som nödvändigt framkalla den striden, men ej sakens egen natur och behof.

Man har i afton under denna diskussion flera gånger nämnt, att detta utlåtande, som jag delvis med nöje genomläst, är humant affattadt. Om det ock flerstädes är något vågadt i afseende å förekommande slutsatser och till och med uppgifter, går dock en lugn anda genom det hela, och därför vill jag uppriktigt hålla Utskottet räkning. Att likväl på flera ställen i utlåtandet en viss obenägenhet mot särskildt det klassiska språkstudiet röjt sig, har icke undfallit mig, och jag anser att detta är någonting för Utskottet att ytterligare betänka, i fall, såsom jag hoppas, Utskottet framdeles kommer i till-

fälle att få utarbета en förnyad och förbättrad upplaga af sitt be-
tänkande.

Det har vidare i utlåtandet talats derom, att det vore besynnerligt att man ville hålla på latinets, då man medgifvit att uppskjuta grekiska språkets läsning. Men läsningen af detta senare språk är icke uppskjuten längre än till 6:te klassen, och följaktligen finnes ungefärligen samma proportion mellan grekiskans och latinets läsning i skolan, som alltid funnits. Då man uppskjuter det ena, måste man väl också uppskjuta det andra i samma mån. Latinet ingår först i den allmänna undervisningen och sedan grekiskan. Detta beror derpå, att den romerska kulturen är den grekiska nationella odlingens yngre syster, hvars uppfostran ledts och understöds genom föredömena och lärdomarne af den äldre. Det åskådningssätt, som gifvit form åt den romerska odlingen, är både universellare och enklare än det forntida Greklands, som i sin pregel af en mera långt drifven nationel individualisering ligger i viss mån fjärmare det moderna föreställningssättet än den romerska odlingen gör. Derföre är också den romerska odlingen synnerligen egnad att för kommande nationaliteter förmedla tillgodogörandet af den grekiska odlingens dyrbara egendomligheter, på samma gång hon själf tjenstgör såsom ciceron i den klassiska bildningens värld. Den odling, som två af världens allra förnämsta kulturfolk under en tidrymd af sammanlagdt mer än tusen år inhemtat och inhöstat genom sträng, ihärdig och lyckosam kamp för utvecklingen af sina rika gåfvor, är dock sådan, att hon kan vara och måste erkännas vara efterverldens kulturbärande folk en omistlig läromästarinna och således bör komma denna efterverld till godo på ett sätt, som vi icke kunna desavnera så i en hastig vändning, som Utskottet gjort.

Nyare tidens kulturhistoria måste här hafva sitt ord med i laget. Att den klassiska odlingen är oundgänglig för de efterföljande kulturfolkens dels för den insats skull, som hon direkt lemnat och ännu har innestående i deras själsodling, åskådningssätt och institutioner, dels på grund af hvad som är oförgängligt och sålunda alltid föredömligt i hennes innehåll, det visar ej mindre vetenskapens, och särskildt den till humanismens område hörande vetenskapens, än äfven konstens lif, sådant det rör sig midt under våra ögon. Den antika kulturen har vuxit in i vår egen och pulserar otvetydigt äfven i den nutida odlingens blodomlopp samt utgör dermed ett väsentligt moment i beredandet af den allmänbildning, som ännu måste vara med om att grundlägga arbetet för de ideella faktorernas vidmakthållande i folkets lif, vare sig som nation eller som samhällskropp. I detta hänseende utgöra de klassiska språken och dymedelst äfven i sin mån latinets en konstant ingrediens i elementen af vår högre allmänbildning.

Det har sagts, att man skall se efter förhållandet hos andra kulturfolk. Nåväl, huru är det i Tyskland, Frankrike, England, Holland, Belgien m. fl. länder? Huru är det hos folk, större och mera betydande än vårt?

Huru är det hos folk, som i detta afseende kunna jämföras med oss? Öfverallt är den klassiska bildningen lagd till grund för den allmänna bildningen. Det torde således svårligen låta sig göra för

*Angående
vissa ändringar i undervisningsväsendet.
(Forts.)*

Angående
vissa ändrin-
gar i under-
visnings-
väsendet.
(Forts.)

oss att här dekretera ett lösgörande från den solidaritet, som vi måste känna oss hafva med öfriga bildade folk, samt på initiativ af ett tillfälligt Utskott i Riksdagens Andra Kammare reorganisera hela vårt offentliga uppfostringsväsen i strid mot det sätt, hvarpå det är ordnadt i alla öfriga kulturländer.

På grund af hvad jag sålunda anfört får jag alltså yrka afslag å Utskottets betänkande i punkten 1 (afdelningen litt. a).

Friherre Nordenskiöld: När en fråga, beslågadt med denna, för omkring 10 år sedan var före, yttrade en väldig kämpe för latinets, att han fortfarande hade de klassiska auktorerna på sin hylla. Om han också läste dem, derom lemnade han icke någon upplysning. Jag, för min del, kan icke säga detsamma, men hvad jag kan försäkra, det är, att jag nästan dagligen är tvungen att begagna latinets; om icke just de latinska klassikerna, så dock arbeten skrifna på latin; Jag har, likasom de flesta, som känna det språket, lärt att älska det för dess logiska skärpa och kraft, för det på samma gång klara och korta sätt, hvarpå man med detsamma kan uttrycka sina tankar, och jag beklagar mycket att den ansats, som för ett halft årtusende sedan togs att göra latinets till ett kulturens och bildningens universal-språk, misslyckades.

Men detta oakadt måste jag instämma i det förslag Utskottet framlagt om inskränkning och minskning i latinstudiet vid våra elementarläroverk. Jag gör det först och främst därför, att latinets studium numera, man må säga hvad man vill emot detta påstående, icke är nödvändigt för oss. Hvar och en, som läser svenska arbeten skrifna för 100 à 150 år tillbaka, skall i dem finna ett oredigt och oklart språk, såvida icke satsbyggnaden utgör en efterbildning af latinets. Det är tydligt, att det i dessa arbeten begagnade språket behöfde vidare utbildas, innan det kunde användas som kulturspråk. Men den utvecklingen har det småningom fått till ej ringa del genom de klassiska språkstudiernas inflytande. Den svenska, som nu skrives, är ock ett redigt, klart och logiskt språk, med hvilket man vida bättre än med det gamla latinets kan uttrycka hvad man i våra dagar behöfver säga i skrift och tal. Latinets, som ännu för 100 år sedan var oundgängligen nödvändigt för bildningen i vårt land, är därför numera umbärligt. Nyttigt och gagneligt skulle det i allt fall vara, om det vore en möjlighet att utan intrång på andra mer maktpåliggande områden bibehålla latinstudiet såsom obligatoriskt ämne vid våra elementarläroverk, men detta är icke fallet. Vi veta huru många nya discipliner, som i vår tid framtråda med anspråk att få en del af det utrymme latinets nu intager. Hvarje bildad man måste i våra dagar hafva åtminstone någon insigt i naturhistoriens, kemiens, fysikens och geologiens grunder, men om dessa nya ämnen skola införas i skolundervisningen, så måste något af de gamla ämnena gifva vika. Eljest kommer skolundervisningen hos oss att, likasom i landet längst i öster i gamla världen, upptaga människans hela lifstid.

Just därför att den tid, som uteslutande kan egnas åt latinstudiet, redan längesedan blifva knappare tillmätt och lidit intrång på alla

håll, är latinstudiet i våra dagar ytterst kient. Det vore ganska intressant att veta, huru många af de tusendotals intelligenta män i vårt land, hvilka hafva läst latin år efter år i sin ungdom, verkligen kunna latin och kunna skriva några sammanhängande glosor på det språket, hvaråt de dock användt en väsentlig del af sin skoltid. Jag tror att talet af de personer, hvilka i vårt land verkligen kunna läsa och skriva latin, är så ringa, att det kan skrivas med två kanske med en siffra. En annan märkvärdig omständighet är också, att, medan ganska många af dem som hafva egnat sina studier åt botanik, zoologi, kemi, fysik m. m., förvärfvat ett inom hela den bildade världen känt namn, har det funnits ganska få latinare i vårt land, som äro kända utom våra gränser, ett bevis därför att det sätt, hvarpå latinet hos oss studeras, icke varit det rätta. Två föregående talare hafva som skäl mot inskränkning i latinstudiet anfört exempel från vestra Europas stora kulturländer; men dessa exempel halta. Hvad England och Frankrike beträffar, så hafva nemligen hälften af orden i dessa länders språk ett latinskt ursprung och det är sålunda naturligt, att hos dem latinstudiet skall läggas till grund för studiet af modersmålet. Detta är visserligen icke förhållandet med tyskan; men tyskarne hafva likväl ett modernt språk mindre att lära än vi. De kunna med sitt språk resa världen rundt och öfverallt blifva förstådda; de kunna korrespondera på sitt språk till de olika länderna med visshet om, att deras bref skola förstås, antingen af mottagaren sjelf eller af någon bland hans närmaste grannar, men med bref på svenska förhåller det sig helt annorlunda.

Det nämndes från kalmarbänken, att det vore bedröfligt, om presterne icke kunde läsa bekännelseskrifterna på latin. Men det finnes skrifter på grekiska och hebreiska, som stå högre än bekännelseskrifterna, och de, som måste läsa urskrifternas öfversättning, kunna gerna äfven göra det med bekännelseskrifterna, och för öfrigt torde de prester, som i våra dagar läsa tio sidor latin om året, vara räknade. Och fråga vi huru det i våra dagar förhåller sig med bildningens representanter, med de ledande männen i olika riktningar på embetsmannabanan, politikens och litteraturens fält, hafva dessa latin-bildning eller icke? så blir svaret, att en mycket stor procent af dem helt och hållet sakna latinstudier, och förgäfvos skall man söka uppdraga en gräns emellan dessa två kategorier, utvisande att latinstudiet åt den ena gifvit en bestämd kulturpregel som den andra saknat.

Men om latinets studium vid våra elementarläroverk inskränkes, bör ersättning därför lemnas genom rikliga anslag för ett vetenskapligt studium af latinet och af den klassiska forntiden vid våra universitet, så att dessa der blifva lefvande och mer rika på resultat för vetenskapens utveckling än hvad som hittills varit fallet.

Af hvad jag sålunda anfört framgår det, att jag i de flesta punkter med min röst kommer att understödja Utskottets förslag. Ett moment finnes likväl, i hvilket jag icke kan instämma, nemligen mom. e). Det synes mig nemligen bra hårdt, om vi år 1881, då Sverige i alla fall, hvad vi än må säga om den ekonomiska ställningen för dagen, är oändligt mycket rikare, än det någonsin varit, af ekonomi-

*Angående
vissa ändringar i undervisningsväsendet.
(Forts.)*

Angående
vissa ändrin-
gar i under-
visnings-
väsendet.
(Forts.)

ska skäl skulle vidtaga en åtgärd, genom hvilken, om den fordom varit gällande, en Linné, en Berzelius jemte de fleste andra af kulturens banärförare i vårt land skulle varit uteslutna från skolbänken.

Herr Sjöblom: Hvad angår frågan i sin helhet, skall jag inskränka mig till att endast uttala den åsigten, att jag anser det vara synnerligen önskvärdt, om våra allmänna läroverk nu under några år— jag vågar icke säga ens ett tiotal af år, men åtminstone några år — finge i lugn och ro arbeta och utveckla sig i den riktning, hvilken blifvit dem gifven jemväl på grund af de initiativ, Riksdagen i undervisningsfrågan tagit, på det att man må kunna af verklig erfarenhet se, dels hvilka resultaten af den nuvarande skolorganisationen kunna blifva och dels sedermera äfven, hvilka brister deri i främsta rummet kunna behöfva att afhjelpas. Jag vill emellertid icke inlåta mig vidare på den pedagogiska delen af frågan, utan allenast yttra några ord i afseende på nu föredragna första punkten.

Det kan icke förnekas, att latinlinien i viss mån har företräd framför den reala linien i afseende på studiet vid universiteten. Det har till exempel till ett universitet kommit en realist samtidigt med en latinare; den senare har utan hinder fått aflägga den examen, för hvilken han bestämt sig; den förre har måhända visats tillbaka till de allmänna läroverken med uppmaning att fylla den lucka, som möjligen funnits i fråga om latinet. Det är ju alldeles gifvet, att ett mogenhetsbetyg bör berättiga till studier vid universitetet och således också till afläggande af examen — betyget må vara vunnet på vare sig den klassiska eller reala linien. Om således Utskottet handlat fullt rätt, då det velat ställa latinet på samma linie, som öfriga ämnen, så kan jag dock icke gå in på, att latinet får en sämre ställning än dessa. Vid universitetet finnas vissa preliminärexamina, i hvilka ingå så kallade tvångsämnena. Sålunda finnes en medico-filosofie-examen, en juridico-filosofie-examen och en teologico-filosofie-examen, och uti dessa ingå såsom tvångsämnena grekiska, hebreiska, historia, matematik med flera ämnen. Om man nu låter till exempel grekiska och hebreiska kvarstå såsom tvångsämnena i den så kallade teologikofilen, men utesluter latinet, så begär man ju en orättvisa emot detta ämne och gör sig öfver hufvud taget skyldig till någonting oförnuftigt. Ty vid universitetet bör det ena ämnet naturligtvis intaga lika ställning som det andra.

Jag är icke fullt säker på, om Utskottets mening verkligen är, att latinet icke skall fordras såsom obligatoriskt eller tvångsämnena i någon akademisk examen, men det synes framgå af Utskottets förslag uti det nu föredragna momentet, som om detta vore meningen. För min del tror jag dock, att Utskottet bort hafva satt till sin uppgift att ställa latinet på *samma* linie, som de andra ämnena; och då detta torde kunna vinnas på det sätt, att uti Utskottets förslag uti ifrågasvarande moment vidtages den ändring, att orden: "*preliminär eller*" uteslutas, så skall jag taga mig friheten föreslå en sådan ändring, hvarigenom Kammarerna komme att besluta, att samtliga universitets-examina få tagas af den, som genomgått mogenhetsexamen och deri

fått godkändt betyg, utan att han behöfver genom någon kompletterings-examen ådagalägga insigter i latinska språket. Derigenom har man förebyggt möjligheten af att en yngling, som, oaktadt han uti mauritets-examen blifvit godkänd och förklarats mogen att afgå till universitetet, skall kunna hindras på den bana han valt, derföre att han icke aflagt kunskapsprof i latinet.

*Angående
vissa ändringar i undervisnings-
väsendet.
(Forts.)*

Jag får hos Herr Talmannen anhålla om proposition på bifall till nu föredragna moment med den ändring, som jag föreslagit.

Herr Lönegren: Då man genomläser Utskottets utlåtande, hvilket, såsom vi veta, tillkommit genom gemensamt arbete af flere framstående skolmän och andra för vårt undervisningsväsende mycket intresserade personer inom denna Kammare, och jemför detsamma med de yttranden, vi i dag och äfven förut hört af andra skolmän, till hvilkas kunskaper och omdöme vi hysa det största förtroende, så kan man verkligen komma, som det heter, i valet och qvalet; man vet ej riktigt på hvilken sida man skall ställa sig, åtminstone erkänner jag, att så är förhållandet med mig. Jag har svårt att frångå den uppfattning, jag sedan gammalt haft, att latinet är af stor betydelse såsom grundläggande element för andra språkstudier, och jag tror fortfarande att studiet af detsamma varit och är af största gagn. Men jag kan å andra sidan ej förneka giltigheten af de skäl mot latinstudiets allt för stora utsträckning, som Utskottet framhållit. Jag är naturligtvis icke särdeles hemmastadd i en fråga, sådan som denna, och kan ej begära, att Kammaren skall fästa mycket afseende vid mina åsikter i densamma. Jag skall derföre icke heller yttra mig något om latinstudiets inskränkning eller bibehållande, ej heller om andra språkstudier; men med den rätt, som vid början af diskussionen medgafs, att densamma skulle få röra sig om Utskottets förslag i sin helhet, beder jag att få i största korthet yttra några ord om ett par andra punkter i förslaget.

Hvad då först beträffar den af Utskottet föreslagna höjning af lärjungarnes terminsafgifter, så uttalade jag redan vid förra riksdagen min åsigt i denna sak, och jag har icke sedan dess fått anledning att frångå densamma. Jag anser det vara rättvist och derföre också önskligt, att lärarnes vid våra elementarläroverk lönevilkor blifva förbättrade; jag ömmar för deras betryck och önskar att det måtte så fort som möjligt blifva afhjelpat. Särdeles bekymmersam anser jag ställningen vara för de lägst aflönade, såsom kolleger och adjunkter i de lägre lönegraderna. Men den utväg till afhjelpande af denna betryckta ställning, som Utskottet föreslagit, kan jag icke gilla. Utskottet föreslår nemligen att, för anskaffande af medel till förbättrande af lärarnes aflöning, borde en efter de olika klasserna proportionerad höjning af lärjungarnes terminsafgifter vidtagas — ett förslag som jag ej kan anse lyckligt eller godt. Sedan gammalt har i Sverige principen af en fri och för alla lika tillgänglig undervisning varit tillämplad, och denna princip anser jag vara af så stor betydelse och så hög, att vi väl böra söka bevara den. Jag ser ej heller något rimligt skäl hvarför, då undervisningen är fri i folkskolan och vid universitetet,

Angående
vissa ändrin-
gar i under-
visnings-
väsendet.
(Forts.)

den icke också bör vara det vid elementarläroverken. Närmaste följden af ett påbud om sådan terminsafgift skulle blifva den, att en stor del af skolungdomen skulle nödgas lemna skolan utan att dessförinnan hafva avslutat sina studier. Vill man aflägsna ungdomen från våra skolor, då har man dertill ett säkert medel i terminsafgiftens förhöjande; men skolans uppgift bör naturligtvis vara att meddela den möjligast bästa undervisning åt så många som möjligt, icke att stöta den bildningssökande ungdomen från sig. För föräldrar, som äro bosatta i de större städerna, der högre elementarläroverk finnas inrättade, blefve terminsafgiftens förhöjande lättare att bära; men för dem, som äro bosatte på landet eller i de mindre städerna och således äro tvungna att skicka sina barn från hemmet, om dessa skola komma i åtnjutande af undervisning, för dem komme det att kännas mycket betungande, om till de redan förut dryga utgifterna för resan, inackordering, böcker med mera, äfven skulle läggas en förhöjd terminsafgift. Jag säger "förhöjd terminsafgift", derföre att redan nu en sådan afgift existerar, fastän till ringa belopp. Af dessa skäl kan jag icke skänka mitt bifall till den punkt af betänkanudet, som förordar ett höjande af terminsafgiften.

Utskottet föreslår vidare, att lägsta klassen af det allmänna läroverket bör indragas, och förordar äfven indragning af samtliga pedagogier och en del af våra tre- och femklassiga läroverk. Jag vill icke neka, att vissa af dessa lägre läroverk måhända tarfva en förändrad organisation, hvarigenom äfven möjligen kunde vinnas någon besparing i statens utgifter för undervisningsväsendet. Men att helt och hållet indraga dem anser jag icke nyttigt; och säkert är, att en sådan åtgärd komme att väcka bekymmer och missnöje i vida kretsar. Jag vet väl — och detta är äfven af Utskottet antydt — att meningen vore, att folkskolan skulle fylla det genom en sådan indragning uppkommande tomrum i undervisningsplanen, men jag undrar, om folkskolan för närvarande är mäktig att fylla en slik uppgift; jag fruktar att så ej kan vara förhållandet —; undervisningen i folkskolan är ej ännu så anordnad. Meningen vore ock, att åstadkomma besparing för statsverket, men om man ställer större anspråk på folkskolan, så måste man äfven höja anspråken på folkskollärarnes bildning och kunskaper, och då komma sedermera äfven deras löneanspråk att växa; och skola dessa anspråk tillfredsställas, då fruktar jag att besparingen blir ringa, om någon.

Mine Herrar! Öfvertygad om att denna fråga är af största vikt för hela landet och för alla samhällsklasser, anser jag ock högelingen önskvärdt och nödvändigt, att den på det omsorgsfullaste pröfvas och från alla sidor skärskådas, innan ett afgörande beslut fattas, så att man ej tager bort det vi hafva, innan något *bättre* finnes att sätta i stället. — På den föredragna punkten yrkar jag afslag.

Herr Hedlund: Jag ber att till en början få erinra, att det Utskott, som i år behandlat detta ämne, icke är det samma som förlidna år, utan haft en derifrån ganska afvikande sammansättning, i

det att af Utskottets sju ledamöter, utom ordföranden, icke mindre än fyra äro nya för i år. Då så är förhållandet, tror jag att man i sanning kan hafva anledning att förvåna sig öfver, att Utskottets åsikter i år verkligen i så hög grad, som nu är förhållandet, öfverensstämma med dem som uttalades i fjor. Ty de få obetydliga modifieringar Utskottet gjort i Kammarrens förliidna år fattade beslut äro icke af någon genomgripande betydelse, såsom jag nu skall taga mig friheten visa.

*Angående
vissa ändringar i undervisningsväsendet.
(Forts.)*

En talare har sagt, att Utskottet i år gjort en liten afprutning, då Utskottet icke vidare vill införa latinets såsom valfritt ämne på reallinien. Från den talarens synpunkt hade jag föreställt mig, att denna förändring icke borde kallas en afprutning utan snarare tvärtom. Att Utskottet i år icke så bestämdt uttalat sig i fråga om studiet af lefvande språk har åter berott derpå, att Utskottet haft för ögonen vissa pedagogiska skäl, hvilka Utskottet ansett vara af stor vikt. Man har nemligen till följd af ett par erfarna skolmäns deltagande i Utskottets förhandlingar blifvit öfvertygad derom, att medgifvande af valfrihet i fråga om de lefvande språken skulle komma att medföra stora praktiska svårigheter i fråga om undervisningens ordnande, åtminstone för så vidt man icke med valfrihet vill förstå detsamma som dispens, något som jag för min del visserligen icke vore obenägen för, men som mina kamrater inom Utskottet icke vågade medgifva, då de nemligen fruktade, att de lediga timmar, som medgifvandet af en sådan dispens komme att medföra, icke skulle alltid blifva väl använda. Min uppfattning åter är sådan, att jag icke vill vara med om att medgifvande af valfrihet i fråga om studiet af lefvande språk skulle anses innebära någon skyldighet för skolan att insätta något annat ämne i stället för det, hvarifrån dispens erhållits. Men jag önskade att ynglingen kunde få rättighet att slippa studera ett eller annat språk för att i stället egna samma tid till att förkofra sig i t. ex. musik, slöjd eller något annat ämne, deri ringa eller ingen undervisning meddelas i skolan. Såsom förhållandet nu är, kan man säga, att skolan, så väl den offentliga som den privata, är en hård fader och det icke blott för barnen utan äfven för föräldrarna, ty om dessa för sina barn begära dispens från ett eller annat ämne, så svaras alltid nej, äfven om man för sin begäran kan anföra ganska goda skäl och ansvarar för att barnens tid icke illa skall användas.

Hvad åter beträffar den anmärkningen, att folkskolans, i fjorårets förslag äsyftade närmare anslutning till elementarläroverket nu blifvit uppgifven, må detta visserligen vara en sanning i formelt afseende, då hvad nämnda förslag derom innehöll nu uteslutits. Utskottet har dock icke dermed velat uppgifva saken, men man ansåg, att någon bestämmelse i detta fall hvarken borde eller kunde gifvas, utan att man borde låta det bero på omständigheternas makt, blott man förebyggde, att i elementarskolans lägsta klass infördes något ämne, som redan förekommit i folkskolan. Blott detta hinder för folkskolans barn att inträda i elementarskolan undanröjdes, har man ansett, att allt som behöfdes vore vunnet, för så vidt det berodde på hvarje

*Angående
vissa ändrin-
gar i under-
visnings-
väsendet.
(Forts.)*

folkskola att utbilda sig så, att dess elever kunde intagas i elementar-
skolan.

Slutligen har Utskottet icke velat här tala om den omtvistade frågan om ferierna, men om alla de stora och viktiga hufvudpunkterna, om latinets ställning i skolan, har Utskottet varit ense, och jag föreställer mig derföre, att tillvitelsen för vankelmod och de förhoppningar, som derpå blifva byggda, att ett nytt Utskott skulle ytterligare modifiera betänkandet, icke skola gå i uppfyllelse.

Jag ber att i korthet få upptaga några flera anmärkningar till besvarande. Jag är rädd för att säga, att jag skall fatta mig *kort*, ty då brukar man vanligen blifva ganska lång. Jag återtager derföre det ordet.

Hvarför universiteten stälts i spetsen af Utskottets betänkande, är lätt att fatta. Det beror nemligen derpå, att man icke får de klassiska språken vid skolorna att maka åt sig, om man icke undanrödjer den nödvändighet, som möter vid universiteten att för rättigheten att aflägga akademisk examen hafva ett visst kunskapsmått i latin. Så länge universitetsexamina stå der med sina kraf på latin, stå föräldrar, barn och lärare tvungne att redan tidigt börja arbeta med detta språk. Alltid framställer sig för målsmän den tanken: det är väl icke sagdt, att gossen kommer att gå till universitetet, ännu mindre att han kommer att taga någon akademisk examen; visserligen, men endast för *möjligheten* att han kan komma att göra det, måste han börja med latin i skolan. Och så har det inträffat, att, såsom skolstatistiken visar, flera hundra barn läst latin i 2, 3, 4 år för att slutligen, då de kommit till maturitetsexamen, reduceras till ett fåtal, och att detta fåtal ytterligare inskränkts vid universitetet. Nu frågas rimligtvis: är det rättvist att för detta fåtal så uppoffra det stora flertalets väl, såsom jag påstår man gör, då man låter en massa barn i tidiga år lära latinska grammatikan under lång tid utan att deraf hafva någon frukt för sin själ och knappast sitt minne? Det vore ändå något förnuft i detta, om icke detta fåtal kunde sedermera lära sig detta språk. Här yttrades af en föregående talare: "I medgifven ändå i Utskottet, att det för vissa ändamål behöfs latin". Ja, den som vill blifva filolog, jemförande språkforskare och således vill läsa vissa urkunder på detta språk, bör kunna det, men deraf följer icke, att han behöfver lära det *i skolan*. Kan han icke vid längre framskriden ålder lära sig latin, liksom man då kan lära sig andra språk? Den, som här talar, har vid öfver 20 års ålder lärt sig åtminstone två språk med lika om ej svårare grammatikaliska former än latinets. Den förutsättningen således, att man, för att lära sig latin, nödvändigt måste börja dermed i skolan, den är falsk.

Man har vidare med vackra och sanna ord talat om den klassiska odlingen. Jag ber att få på det bestämdaste betona, att jag för min del är vän af denna odling. Men jag ber ödmjukligen att få slippa höra klassisk *odling* förblandas med klassiska *språk*. Det är två olika saker; och jag går så långt, att jag påstår, det just språkstudiet gör, att man *icke* inhemtar klassisk odling så mycket man eljest skulle göra. Med klassisk odling menar jag här i främsta rum-

net klassisk litteratur; och hela denna literatur skulle med lätthet i öfversättningar kunna genomgåås på hälften af den tid, som man nu måste använda på lärandet af blott ett utaf de döda språken. Ingen, som genomgått en kurs i latin, skall jäfva detta mitt påstående, och dertill kommer, att läsningen af den klassiska litteraturen på originalspråket alltid måste blifva mera fragmentarisk, än om hon inhemtades i öfversättning. Hvad är det för öfrigt, som vi beundra hos den klassiska odlingen? Det är icke blott litteraturen, utan främst och särskildt hos grekerna den manliga anden. Men denna har icke uppkommit på basen af någon egyptisk grammatika; det skedde vid de olympiska spelen i pelarsalarna, der de vise gingo under tankeutvecklande samtal med sina lärjungar; det var musiken — i grekisk mening — och gymnastiken, som åstadkommo detta. Jag har mig icke bekant, att grekerna tillbragte största delen af sin ungdomstid på skolbänkarne för att blifva mer eller mindre venster- eller höger- vridna, genom att inhemta s. k. "humanistisk" lärdom. Låtom oss därför skilja mellan klassisk odling och studerandet af de döda språken, och låtom oss vara ense derom, att uppoffringen af för lång tid åt dessa språk verkar hämmande på den klassiska odlingen. Man har sagt, att vi, genom att uppoffra latin, skulle få blygas införa andra nationer. Härpå har redan svarats från stockholmsbänken. Om tyskar, fransmän och engelsmän läsa mycket latin, kunna de göra det lättare än vi, ty de läsa ett modernt språk mindre än vi. I Frankrike, der, som bekant, knappt något lefvande språk förut lästs, har numera tyskan börjat läsas. Tyskarne läsa icke svenska, men vi få läsa tyska. Jag har till tyskar, då de framhållit latin, yttrat: "det kunde äfven vi göra, om vi sluppo tyskan; men den behöfva vi." I sammanhang härmed vill jag uttrycka min förvåning öfver det här fälda yttrandet, att tyskans på en gång likhet och olikhet med vårt modersmål skulle göra förbistring i våra barns tankekrafter genom förblandning af de båda språken. Det förstår jag icke. För mig är naturligt, att den likhet, som finnes mellan de germaniska språken, gör tyskan väl egnad att träda in i vår språkundervisning. Tyskan lämpar sig efter mitt förmenande dertill förträffligt. Men det gifves ingen undervisning, som icke kan bedrivas så, att barnens tankar förbistras; och jag ber Herrar skolmän besinna, om felet då ligger i den origina- lita undervisningsmetoden. Jag får för min del säga, att då jag hör talas om humanistiska studiers tillämpning på latin, har jag svårt för att hålla mig lugn. Jag frågar: hvad är det, som berättigar latin eller grekiska att anse sig vara synnerligen utkorade redskap för den humanistiska bildningen? Jag skulle vilja veta, med hvad rätt de usurperat detta anspråk. Befrämjas den harmoniska utvecklingen af våra samtliga själsförmögenheter, lyftningen af vår håg, förädlingen af vårt känslolif, vårt förstånds skärpande företrädesvis genom latin? Så vidt man i den humanistiska bildningen ser samfäldheten af alla våra själsförmögenheters harmoniska utveckling — med hvad rätt säger man då latin, företrädesvis vara humanistiskt bildande?! Jag jäfvar ett sådant påstående. Att företrädet icke kan bestå i läsandet af dess litteratur på originalspråket, torde jag icke behöfva yttra mig mycket om; vi kunna

*Angående
vissa ändrin-
gar i under-
visnings-
väsendet.
(Forts.)*

Angående
vissa ändrin-
gar i under-
visnings-
väsendet.
(Forts.)

inhemta mera klassisk litteratur, om vi läsa den på annat språk, och att det icke ligger i språkets undergörande kraft, hafva till och med de lärde nu kommit under fund med. Latinet skulle hafva, har man sagt, så utmärkta böjningsformer; i stället för vårt: *jag älskar* säger latinaren *amo* och döljer sålunda subjektet i ändan af verbet. Jag kan icke finna, att det ligger så stort företräde i sådant; och att på detta vis röra i hop verbet med subjektet — det har för mitt förstånd länge varit klart, att det är ett utvecklingsskede, som vi en gång borde komma ifrån, men icke stå kvar vid.

Kommer så frågan om latinets nytta för vissa studier. Man har sagt, att latin behöfves för läkare. Det är redan besvaradt. Jag nekar det påståendet. Att latin icke behöfves för jurister, erkänna alla. Återstå således presterna. Jag tviflar dock på, att de bedrifva något af sina studier på detta språk. Jag känner många prester, men jag har aldrig på någon prests bokhylla, ännu mindre på hans bord, sett någon af de latinska kyrkofäderna, icke ens Augustinus, ja, jag tror, att man hos de fleste prester får leta till och med efter ett novum testamentum på grekiska. Och skulle latin behöfvas för presterliga studier, hindrar ingenting teologiska fakulteten att förklara, att de prester, som skola taga pastoralexamen, måste lära sig latin. Men skola 100 andra stackars barn, som icke ämna blifva prester, blifva tvungna att läsa latin för den 101:stes skull, som är bestämd till prest?

Här har vidare sagts, att det vore illa att dröja med skolans sönderdelning till 6:te klassen. Jag kan för min del icke deri se någon olycka. Jag tycker tvärtom, att det är en förträfflig sak, om ungdomen kan sammanhållas i gemensamma studier så länge som möjligt. För min del skulle jag vilja hafva denna sönderdelning ännu senare. Och hvori skulle svårigheten ligga för denna sönderdelnings framflyttande? Jo deri, att det skulle vara så svårt att börja läsa latin vid 16 års ålder. Men det är, såsom sagdt, icke svårt att börja vid 20 års ålder, ännu mindre vid 16. Möjligen vill jag medgifva, att det vid denna ålder är tråkigt att börja deklinera mensa, men hvem har sagt, att man skall börja på det sättet. Man kan ju börja på ett ordentligt och språkligt sätt, så att man icke genast tager i tu med dessa former, regler och undantag, som plåga den olycklige nybörjaren. Faran af att börja för tidigt att dela skolan är klar för en hvar. Den ligger deri, att man icke kan på förhand bestämma, om ett barn bör gå den reala eller klassiska vägen.

Jag vill slutligen säga, att jag i likhet med en föregående talare beklagar, att våra söner behöfva sitta så länge på skolbänken, eller tills de blifva 20 à 21 år. Men i förunderlig motsägelse härtill synes mig hans yttrande stå, att i Tyskland sitta icke ynglingarne så länge på skolbänken, men komma tillräckligt mogna ändå till universiteten för att börja sina specialstudier. Efter mitt förmenande borde väl då också våra ynglingar, som sitta så länge i skolan, vara, då de genomgått henne, mogna att börja sina specialstudier, utan att behöfva några preliminärexamina. Helst skulle jag vilja, att de två högsta klasserna skildes från skolan och öfverflyttades till universiteten, för att der

bilda en valfri kurs, från hvilken studierna sedan kunde rigtas omedelbart in på speciallämnena. Det vore väl att hoppas, att skolmännen och regeringen skulle behjerta den tids kraf, i hvilken vi lefva, och framför allt söka göra gällande den regel, som ofta åberopas, eller att vi skola lära för lifvet men icke för skolan, under det att nu denna sats kan sägas göra sig gällande i omvänd ordning. Jag vill för min del icke medgifva att man får i lugn och ro följa den satsen, utan anser att man bör försöka störa denna ljufva ro.

*Angående
vissa ändringar i undervisningsväsendet.
(Forts.)*

Herr J. O. Boström: Då jag först fick se den motion, som nu föreligger till behandling, och hade i friskt minne fjorårets motion af samme man, så tänkte jag, att jag visserligen skulle igenkänna motionen i dess väsentliga delar, men jag har verkligen haft svårt att göra detta, ty visserligen har Utskottet i år prutat på sitt förslag från i fjor, men ännu mera har motionären, lyckligtvis både för honom och för Utskottet och Kammaren, prutat på sin motion. Jag behöfver icke påpeka, huru detta prutande skett, då derom hvar och en kan förvissa sig, som i någon måtto tagit motionens omfång och innehåll i betraktande. Det har också af en föregående talare blifvit sagt, och med rätta, att det Tillfälliga Utskottet låtit pruta med sig. Det har påpekats, att Utskottet är annorlunda sammansatt i år än i fjor, och detta är visserligen sant; dock tror jag icke, att Utskottet, om också till personalen förändradt, är det till andan, eftersom jag förmodar att ingen, som i fjor uppträdde *mot* utskottsmajoritetens hufvudsakliga syfte, nu der funnit plats. I det fallet är Utskottet i år rent, kanske renare än sistlidna år. Att Utskottets förslag i fjor i mom. c), der fråga var om införande af latin på reallinien, helt borttagit hvad det i fjor så frambäfde, och att dess förslag om indragning af *alla* pedagogier och 3-klassige läroverk äfven nu modifierats så, att endast *åtskilliga* 3-klassiga och möjligen äfven någre femklassiga i södra och mellersta delarne af landet belägna läroverk skulle, efter förutgången utredning, indragas, synes af Utskottets nu föreliggande betänkande, och deraf synes huru Utskottet har gifvit med sig, prutat med sig och justerat och rättat hvad det i fjor ansåg så oomkullkasteligt och afgjort. I den nu föredragna punkten är fråga om borttagande af latinet från samtliga universitetsexamina. Jag hade tillfälle att i fjor dels i min till Utskottets betänkande fogade reservation och dels under debatten i Kammaren yttra mig i denna fråga och kvarstår fortfarande på samma då intagna ståndpunkt, att jag nemligen vill erkänna befogadt och i min ringa mån bidra att lossa *några flera* universitetsexamina från latinet, men jag kan och vill icke göra latinet helt och hållet valfritt, så att hvilken akademisk examen som helst skulle kunna afläggas utan latin. Jag anser detta senare vara att bestämdt fordra för mycket, och jag fruktar, att dervid är tillämpligt det gamla ordspråket: "Den, som fikar efter mycket mister ofta hela stycket!" Ty så vidt icke alla tecken bedraga, måtte den värde motionärens förslag vara hemfallet åt missödet af förminskning. Han sjelf har såsom utskottsledamot förminskat och icke vidhållit sina fordringar — ty han har ju icke mot Utskottets betänkande reserverat sig, utan har beskedligt gifvit

Angående
vissa ändrin-
gar i under-
visnings-
väsendet.
(Forts.)

med sig. Jag fruktar och anar att innan förslaget hunnit genomgå alla skärseldarne, skall det nog hafva ännu mera förminskats. Måtte blott icke resultatet blifva lika med *noll* derföre att man fordrar för mycket!

Lika allvarligt som jag anser att Utskottet nu fordrat för mycket och kanske just derföre kommer att vinna intet, lika allvarligt önskade jag att man föreslagit något, som varit rimligt och derföre kunnat nås. För att vinna *sitt* syftemål att omintetgöra latinets har Utskottet med rätta satt just latinets borttagande från universitetsexamina i främsta rummet, ty det är tydligt, att, om mom. a) bifalles, följa som korollarier mom. b) och c), ja korollarier bli till och med ännu längre gående — ty korollarier af bifall till mom. a) blir latinets utstötande ur elementarskolan; men bifalla mom. a) kan jag för min del lika litet i år som i fjor. Det har visserligen yttrats, att, om man borttager latinets såsom fordran för afläggandet af universitetsexamina i allmänhet, och det kommer en person till universitetet för att aflägga en examen, i hvilken han omöjligen kan undvara latin, han då vid universitetet finge börja studera detsamma, och i sammanhang dermed har en talare sagt, "att det vore lätt att lära sig latin äfven sedan man kommit till högre ålder". Men det är kanske icke alla människor beskärdt att vara sådana språkundebarn, som han, den värde talaren, hördes vara, ty i allmänhet tager det ganska lång tid att lära ett språk och i synnerhet latinets. Och sedan minnet upphört att arbeta så friskt som i barnåren och ungdomen, undrar jag, om det icke blir svårt att lära sig detta språk med dess ganska vidlyftiga och invecklade grammatik. Jag tror icke att någon allmän erfarenhet skall jäfva detta påstående. Det har äfven sagts, att latinets icke skulle vara ett så särdeles viktigt ämne i och för bildningen. I det afseendet torde kunna sägas ofantligt mycket både för och mot, och jag skall icke besvära Kamraren med att ingå häri, ty jag anser icke en debatt här vara rätta ställen för en utredning af detta mäktiga land, att vi känna oss liksom förqväfd af framsteget af "Das grosse Vaterland"; det lemna jag derhän. Jag förmodar dock att aldrig vårt land skall behöfva taga sin kultur på entreprenad af något annat land, huru stort det vara må, ty den ärelystnaden bor utan tvifvel hos svenska folket ännu att det vill häfda sin vunna plats bland världens kulturfolk och icke blifva ett folk som "går på entreprenad" hos den lägstbjudande och mäktigaste. Men detta är en fara, som ligger nära till hands, om man vill, såsom här är föreslaget, gifva dräpplaget åt den latinska bildningen och dess förvärfvande inom vårt land. Ty det är ganska tydligt, att, om man tager bort latinets från universitetet,

det icke heller kommer att behövas och öfvas mycket i skolan, emedan universitetet verkar tillbaka på skolan. Förslaget att framflytta detta ämne till 6:te klassen är ingenting annat än att maka det närmare dörren och sedan kunna hastigt och lustigt säga: "adjö med det". Huruvida sådant kan vara till bildningens fromma i vårt land, behöver jag icke säga. Inför de tänkande säger svaret sig sjelft.

Det sades i fjor af den talare, som nyss före mig hade ordet: "Skulle meningen med de af Utskottet begagnade ordalagen vara att latinet aldeles skulle utgå ur 'samtliga universitetsexamina', då har Utskottet sagt för mycket. Ty, huru vi än ordna universitetsexamina, så kvarstår alltid filologi; det ämnet skall aldrig utdö hos ett folk, som vårdar sin kultur." Det var hans egna ord under debatten i fjor, och så länge detta måste erkännas vara en sanning, kan jag icke finna att Utskottet verkligen kunnat på allvar mena hvad det säger i mom. a), "att samtliga universitetsexamina måtte, med bibehållande af den kompetens till embeten och tjenster, som nu genom dem förvärfvas, få afläggas af en hvar, som genomgått godkänd, vare sig real eller latinsk mogenhetspröfning, utan åliggande för den, som sig till universitetsexamen anmäler, att genom någon preliminär eller kompletteringsexamen hafva ådagalagt insigter i latinska språket." Ja, är det så, då är det aldeles tydligt, att man icke heller mera älskar att vara ett kulturfolk eller fordrar ett rum bland sådana. Så synes konklusionen blifva af den åsyftade talarens ord från i fjor och hans åtgörande i Utskottet i år. Det har visserligen sagts, att de män i vårt land, som odlat de naturvetenskapliga och matematiska disciplinerna, äro de, som i allmänhet förvärfvat sig ett frejdadt namn, då deremot högst få, som odlat antika studier, vunnit namn i världen, från Sverige nemligen. Jag vill icke neka att i vår samtid hafva svenske män just och mest inom de nämnda områdena vunnit ett frejdadt namn — den ärade talaren, som yttrade detta, är sjelf ett lefvande bevis härpå — men månne det är omöjligt att påvisa namn med god klang både förr och nu äfven af män inom vårt land, som särskildt rört sig inom de antika studiernas område eller stått och uppträdt på deras basis. Nej.

Om jag nu särskildt fäster mig vid eu sak, hvarom jag har något mera kännedom, nemligen prestbildningen, så finner jag det besynnerligt, om en person skulle blifva prest i svenska kyrkan utan att i regel kunna något latin, grekiska och hebreiska. I en sektkyrka kan detta omöjligt gå an. Att de personer, som skulle vara lärare i en *ordnad* och större kristlig kyrka, i regeln ej ens skulle mäktat att förstå grekiska och hebreiska för att någorlunda uppfatta hvad som på grundspråket säges, ej heller behöfva känna latinet, som bildar en nödvändig länk mellan forntid och nutid, det förefaller mig hardt när otänkbart och exempellöst. I en sektkyrka eller en församling, som icke hunnit ordnas, är förhållandet annorlunda. Men att hafva ett presterskap, för hvilket de gamla språken vore en terra incognita — jag undrar hvilken kyrka som deruti och deraf ville finna en ära? Ja, åtminstone icke en luthersk, som har något af reformatorerernas anda i sig.

*Angående
vissa ändringar i undervisningsväsendet.
(Forts.)*

Angående
vissa ändrin-
gar i under-
visnings-
väsendet.
(Forts.)

Det skulle i min tanke vara att nedsätta svenska presterskapet om det icke skulle behöfva kunna latin.

Då jag derföre anser, att det är för mycket fordradt, att "samtliga universitetsexamina skola få afläggas utan insigt i latin", men jag å andra sidan vill bidraga dertill, att för några flere akademiska examina än som nu är fallet medgifves befrielse derifrån, tager jag mig friheten föreslå, att Kammaren med afslag å första punkten, mom. a) i Utskottets förslag måtte för sin del besluta: att *Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes taga i nådigt öfvervägande, huruvida icke några flere universitetsexamina, än som nu i lag medgifvas, kunde, med bibehållande af den kompetens till embeten och tjänster, som nu genom dem förvärfvas, få afläggas af den, som genomgått godkänd real mogenhetsexamen.*

Detta är hvad jag i afseende på 1:a punkten mom. a) vill yrka.

Herr Dickson: Herr Talman!³ Mine Herrar! Jag är både tacksam och glad att Kammaran medgifvit, att man vid diskussionen om den första punkten på samma gång får taga hela betänkandet i skärskådande, emedan jag derigenom är i tillfälle att i korthet antyda skälen, hvarför jag icke kan gilla detta af Utskottet framlagda förslag.

Mine Herrar! Vi hafva här hört skolmän, lärde och vetenskapsmän uttala diametralt olika åsichter. Då jag hvarken är lärd, skolman eller vetenskapsman, måste jag lita på mitt enkla bondförstånd — det torde kanske låta något besynerligt, eftersom jag ju, såsom man påstår, tillhör den så kallade intelligensen — och då jag tror, att Kammarans fleste ledamöter icke äro mera hemmastadda i denna fråga än jag, vill jag fråga: äro vi kompetenta att afgöra hvilka bland dem, som här yttrat sig, hafva rätt? Bör latinet utgå eller bör det finnas kvar? Det är åtminstone mig alldeles omöjligt att på grund af hvad jag nu hört anföras bestämma mig hvarken för det ena eller andra. Det finnes likväl mycket i detta betänkande, som i hög grad tilltalat mig, särskildt momenten d) och e). Jag skulle till och med gerna vara med om en skrifvelse till Kongl. Maj:t, om det icke finnes en förarglig punkt i detta skrifvelsförslag. Det heter nemligen i mom. f), "att Kongl. Maj:ts täcktes, för utredning af dessa frågor och utarbetande af förslag till förändringar i den nuvarande universitets- och skollagstiftningen" — ja, det är jag med om, men sedan heter det: "i enlighet med ofvan angifna grunder". Går jag in på ett sådant skrifvelsförslag, så är det gifvet, att jag äfven måste godkänna de premisser Utskottet framställt. Men jag för min del kan i min okunnighet omöjligt gå in på hvad Utskottet här föreslagit. Anse sig Herrarne kunna det, så synes mig, att Herrarnes vetande i dessa saker går långt utöfver mitt, ty så långt går icke mitt vetande, att jag kan godkänna hvad Utskottet föreslagit i alla dessa punkter och anmoda Kongl. Maj:t att utarbete förslag i öfverensstämmelse med de i dessa punkter angifna grunder.

På dessa skäl och utan att vilja ingå i någon kritik öfver de olika momenten af den första punkten anhåller jag, att Kammaran

ville afslå Utskottets förslag. För min del kommer jag att rösta för afslag. Med det ofvan anförda vill jag dock icke säga, att jag på något sätt underkänner hvad Utskottet yttrat, utan endast att jag och, såsom jag tror, Kammarens ledamöter i allmänhet icke äro kompetenta att bedöma den saken.

*Angående
vissa ändringar i undervisningsväsendet.
(Forts.)*

Herr Gilljam: Då jag vid sistlidne års riksdag tillräckligt angifvit min ståndpunkt och åsigt i hithörande frågor, så skall jag nu söka att fatta mig så mycket kortare och vill för ögonblicket endast yttra mig om momentet a).

Det är icke längre sedan än i förgår afton som man här i Kammaren hörde åtskilliga behjertansvärda ord yttras angående den försigtighet, som Riksdagen för sin egen värdighets skull vore skyldig iakttaga, då det gälde att aflåta skrivelser till Kongl. Maj:t. Riksdagen borde, sades det, icke besvara Kongl. Maj:t med skrivelser annat än i sådana ämnen, der Riksdagen på goda skäl kunde framlägga inför Kongl. Maj:t sina önsknings, och blott under den förutsättningen kunde Riksdagen beräkna att vid dem skulle fästas det afseende, som vederborde. Dessa ord har jag i närvarande stund i lifligt minne. Jag vill därför fråga om Andra Kammaren verkligen kan vara så hugad att säga ja till den nu föredragna första punkten, der det begäres att Kammaren skall uttala sin åsigt derom, att hvar och en, som aflagt mogenhetsexamen med eller utan latin, skall vara berättigad att taga hvilken universitetsexamen som helst. Är det verkligen möjligt, att Kammaren skall kunna gifva fullt giltiga skäl för framtällandet af en önskan af så skarpt preciserad form? Är det icke bra mycket bättre att iakttaga måtta och försigtighet, så att man icke så mycket utsätter sig för att blifva öfverbevisad om att man begärt för mycket. Jag vill nu icke söka åstadkomma någon sådan bevisning, men nog borde man kunna inse, att det är för mycket, som Utskottet här uppmanar oss att begära af Kongl. Maj:t. Det har redan talats om, att man enligt Utskottets förslag skulle kunna blifva läkare utan att hafva läst ett ord latin, fastän man för att blifva apotekselev behöfver kunna latin. Enligt Utskottets formulering af denna punkt är det också tänkbart, att man skulle kunna blifva professor i romersk rätt utan att hafva läst ett ord latin. Ty för att blifva professor i juridiska fakulteten vid ett af våra universitet behöfver man ju blott hafva aflagt den högsta juridiska examen, som finnes, men enligt Utskottets förslag skulle man kunna hafva aflagt denna examen utan att hafva läst latin. Det synes mig, som om det vore Utskottets mening, att äfven presterna skulle kunna fullgöra sina universitetsexamina utan att ega någon kunskap i latin. Det har visserligen af en talare på göteborgsbänken blifvit sagdt, att man vid pastoralexamen må hafva rätt att fordra latin, huru mycket man vill. Det borde dock icke vara honom obekant, att pastoralexamen är en examen, som är eller åtminstone bör vara stadd på reträtt, och att det är vid universitetet, som de teoretiska studierna böra fullgöras. Vi böra väl af våra prester kunna begära någon bekantskap med den teologiska vetenskapen, men en sådan bekantskap är ännu i närvarande stund otänk-

Angående
vissa ändrin-
gar i under-
visnings-
väsendet.
(Forts.)

bar utan latin. Så mycket erinrar den teologiska vetenskapen ännu om sitt ursprung, och hvad som är säkert, är, att presten icke kan skaffa sig den anspråkslösaste kunskap om sin vetenskaps historiska utveckling utan att kunna latin. Då man har sådana saker att taga i betraktande, hemställer jag, att Kammaren icke måtte binda sig vid ett så bestämdt formuleradt förslag, som det Utskottet här uppmant Riksdagen att afgifva.

Herr Abr. Rundbäck: Herr Talman! Då jag icke är prest och således icke van vid långa predikningar samt i allmänhet icke är benägen att sitta och justera timslånga föredrag, skall jag fatta mig ganska kort. Jag vill dock, såsom varande en af dem, som i Utskottet varit med om uppsättandet af detta betänkande, tala något om, hvad som föranlett oss att framställa dessa punkter. Först vill jag likväl erinra om, att striden här i sjelfva verket är mellan det gamla och det nya, mellan dem, som hylla den moderna bildningen för lifvets praktiska behof, och dem, som sätta mesta värdet på en kammarlärdom, och den striden är icke från i dag. Så länge jag har varit riksdagsman, har den förekommit på detta och andra områden, och vid 1873 års riksdag förenade sig det dåvarande Särskilda Utskottet och Kamrarna om hvad Utskottet här ånyo i första punkten föreslagit, nemligen att man skulle kunna aflägga sin akademiska examen utan latin. Nu är frågan den: hvad förlora vi genom att antaga första punkten af Utskottets förslag och å andra sidan: hvad vinna vi? Förlusten är ett stycke af latinets, detta schibboleth mellan oss, som yrka på en praktisk bildning, och dem som yrka på en latinbildning. Latinet är nu mera icke nyckeln till vetandets rika skattkammare. Förr, då man talade och skref på detta språk, var det en sådan nyckel, men nu tala vetenskap och bildning i hvad form som helst på de moderna språkens, på folkens egna tungomål och begripes af dem. De döda språken hafva således på senare tiden blifvit så att säga döda för andra gången och de kunna icke ånyo uppväckas till hvad de förr varit. Icke heller är latinets såsom grundläggande språk oersättligt, såsom man velat påstå. Man vet nemligen numera att modersmålet är för all bildning det första och nödvändiga vilkoret, och intet annat språk, eho det vara må, kan ersätta dess bildande kraft. Om ett annat främmande språk skall begägnas att förstärka verkan af modersmålet, äro de moderna språken dertill lika gagnande som latinets. Här har redan yttrats åtskilligt derom, men jag skall bedja att få tillägga, att vid ett offentligt läraremöte i Jönköping för några år sedan uttalade åtskilliga lärare och rektorer sin förvåning öfver, att tyska språket visat sig så synnerligen lämpligt såsom ett grundläggande modernt språk. Hvarför, upplystes också vid tillfället. Förr kunde lärarna icke metodiskt behandla något annat språk än latinets, men nu mera kunna de så behandla äfven andra språk, och frukten häraf har visat sig lika god. Icke heller må man tro, att man af latinets får en bildning af ädlare art, mera gediget innehåll eller humanistisk beskaffenhet, än om man söker bilda sig genom andra element. För att den romerska litteraturen skulle

kunna gifva oss en mera mensklig bildning, skulle väl i denna litteratur de begrepp och de ideal, som ligga till grund för det sant menskliga, vara klarare utvecklade och bättre uttryckta än på andra språk. Hurudan var emellertid den romerska religionen? Den var till en början en religion af vidskepelse och öfvertro och sedermera föremål för otro och gyckel, med en gudaverld af osedlighet i stället för en bild af sedlig verldsordning. Romarnes världsliga förhållande till andra folk var ett förhållande af hersklystnad och egennytta; ibland deras statsinstitutioner ingick slafveriet, och slutligen blef hela det romerska folket sjelft slafvar. Fredens dygder skattade de icke i jemförelse med krigiska bedrifter. Och denna bildning skulle dock vara den, som bättre än någon annan skulle kunna grundlägga en sant mensklig bildning! Männe då icke den moderna bildningen, som är byggd på en kristlig grund och genomsyrad af kristendomens anda, är bättre i detta hänseende.

*Angående
vissa ändringar
i undervisnings-
väsendet.
(Forts.)*

Detta i afseende på den förlust man skulle göra genom antagande af Utskottets förslag. Men hvad vinna vi? Jo, att ynglingarne få tvenne år mera än nu att inhemta allmän bildning; barnen böra med detta förslag vid konfirmationsåldern hafva hunnit att lära åtskilligt mera, som för deras olika lefnadsyrken kan vara nyttigt och nödvändigt att känna, samt slippa vidare att vid tidigare ålder välja sina lefnadsbanor, hvilket kiukiga val efter Utskottets förslag kan uppskjutas till en senare ålder. Detta är fördelar, som vi böra behjerta, och vi skola icke tro, att det endast är den tomma frasen om latinets större eller mindre betydelse, som ligger till grund för Utskottets förslag i mom. a). Andra och tredje punkterna af förslaget äro en alldeles gifven följd af den första punkten.

Här har talats om, att man vill drifva bort latinstudiet och vill hindra prester och läkare från detta studium. Jag förstår icke med hvad rätt man säger detta, då de under fyra års tid få läsa så mycket latin de behaga i läroverken och sedan kunna studera detsamma på egen hand.

Jag skall icke längre upptaga Kammarens tid; jag har endast velat säga detta, för att visa att man icke bör låta förblinda sig genom några fraser, som endast hafva till syfte att, såsom det synes, söka blanda bort hvad som här är hufvudsaken.

Herr Ahlin: Endast några få ord från en klassicitetens vän ofvanpå allt, som här yttrats från den motsatta sidan! Jag skall för öfrigt söka att fatta mig så kort som möjligt.

Jag har, så att säga, funnit mig direkt uppmanad att yttra några ord på grund af det sätt, hvarpå diskussionen i denna fråga här förts. Det har här gått, såsom det alltid plägar gå, då man uppträder och vill hafva bort en sak, som man icke tycker om, nemligen att man öfverdrifver och gör saken värre än den i verkligheten är. Man, såsom ordspråket säger, målar upp hin onde på väggen, för att sedan få det nöjet att skjuta honom. Så har man sagt, att det icke kan komma i fråga att återgå till det gamla systemet eller att gifva de döda språken en sådan predominerande ställning inom elementar-

*Angående
vissa ändrin-
gar i under-
visnings-
väsendet.
(Forts.)*

läroverket, som de förut haft. Det finnes ingen af Kammarens ledamöter, som i sakernas nuvarande ställning vill detta, och för min del får jag äfven säga, att, om det vore fråga om att rösta emellan ett antagande af ett sådant förslag, att gå tillbaka till det gamla systemet, hvilket tillämpades för 30 à 40 år sedan, och dess förkastande, så skulle jag vara en af de allra första att rösta emot ett sådant tillbakagående.

Man har vidare, för att söka nedsätta latinets, äfven berömt och talat mycket vackert om en mängd andra ämnen. Ja, hvem skulle icke kunna göra så; hvem skulle icke t. ex. kunna framhålla matematikens utomordentliga företräde framför nästan alla andra vetenskaper? Matematiken är i hela världen erkänd såsom den enda vetenskap, hvilken fullständigt tillfredsställer sanningsbehovet och såsom den vetenskap, der man icke behöfver söka något nytt experiment eller använda någon inre kamp för att komma till visshet, utan man har der sanningen alldeles gifven i och med detsamma man gått igenom beviset för satsen. Jag skulle på samma sätt vara färdig att berömma alla öfriga vetenskaper, så vidt jag gjort en så stor bekantskap med dem, så att man här kunde falla på den tron att jag icke studerat latin i alla mina lifsdagar, eftersom jag vore så förtjust i en mängd andra ämnen.

Här har vidare talats om, att det nu icke är fråga om att föra latinets tillbaka till att vara ett grundläggande språk för den allmänna bildningen. För min del är jag öfvertygad om, att det vore bäst och riktigast, att, om staten hade råd dertill, skilja den klassiska och den reala linien åt, basera hvardera linien på sin rätta grund och för öfrigt inrätta dessa linier på ett förnuftsensligt sätt. Således vore det i min tanke rättast att lägga latinets till grund för det klassiska studiet. Rigtigheten af denna min åsigt skulle jag, om det icke vore så sent på aftonen och Herrarne ville höra på, kunna mera utförligt ådagalägga. Jag skall nu blott anföra ett bevis från min egen erfarenhet. Då vi i min ungdom började i skolorna med latinets och icke förr än lärjungarne blifvit äldre, fingo öfvergå till andra ämnen, visade sig, att tiden ej var förspild, ty vi lärde på kort tid dessa ämnen och latin fingo vi lära med besked, just emedan hvad man fått lära i unga år, lär man på kortare tid mycket bättre än man vid mognare ålder skulle göra på långt flera år. Jag har sedan följt min son från första till nedra sjetten klassen, och jag får säga, att det icke varit så tokigt med tyskan, ty han har lärt sig derigenom ganska mycket tyska. Men hade han i stället fått börja med latinets i yngre år, så hade det varit bättre; han hade då kunnat mera latin, då han kommit i sjetten klassen; tyskan hade han kunnat bättre och säkrare och han hade haft ofantligt mycket lättare att lära sig franskan. Han skulle då ock — hvilket för mig är hufvudsaken — icke heller blifvit så öfveransträngd, att han, såsom nu är fallet, icke ens har tid att skrifva några rader till sin far.

Man framhåller, såsom jag förut anmärkt, med förkärlek romarnes fel. Således karakteriserar Utskottet romarnes "virtus" såsom en karakterens jernhårda fasthet och talar i sammanhang dermed om en

fader som med *kallt blod* lät offra sina söner. Huru det i själfva verket förhöll sig med det *kalla blodet* torde vara tvifvel underkastadt. I historien heter det, att Brutus lät verkställa sitt offer "under det faderskänslan lyste fram." I romerska historien kan man för öfrigt lätt igenfinna långt värre saker än denna, att en fader lät offra sina barn, när han ansåg fosterlandets väl det kräfva. Det berättas också, hurusom en romare blef på sin konsuls befallning afrättad, därför att han utmanat en fiende till envig och dödat honom. Men i detta afseende eger den satsen sin fulla tillämpning, att *store* män icke blifvit store genom sina fel utan genom sina dygder. Man läser icke den romerska literaturen på grund af dess fel, utan till följd af dess förtjenster, dess upphöjda anda, dess varma fosterlandskärlek och denna vördnad för gudarne, som väl en gång lät romaren öfvergifva sin konsul på valplatsen, men aldrig lät honom glömma gudarne. Sådant duger och är nyttigt för nutidens ungdom att lära!

Men det var egentligen icke härom jag ämnade yttra mig, utan jag hade för afsigt att rigta några anmärkningar emot Utskottets förslag att framskjuta latinläsningen till sjette klassen. Om det icke vore så, att bekantskapen med klassicitetens mästerverk besutte förmåga att verka såväl formelt utbildande som genom sitt innehåll förädlande och lyftande, vore det alls icke skäl att vidare befatta sig dermed. Och huru det skulle gå med studiet i elementarläroverket af det latinska språket, om, såsom Utskottet vill, detsamma komme att framflyttas ända till sjette klassen, derom är jag icke tveksam. I så fall är det bättre att helt och hållet *kasta bort* allt latinstudium och göra latinläsningen alldeles frivillig, ty att börja dermed i sjette klassen är enligt mitt förmenande ett *språkligt pedagogiskt misstag*. Det vore i sanning underligt, om man icke efter en så lång tienstgöring vid skolan, och undervisning i de mest olika ämnen som den jag genomgått, icke skulle hafva vunnit en temligen mogen erfarenhet i detta afseende.

Man har vidare yttrat, att modersmålet borde göras till grundläggande för allt annat språkstudium. Jag ber då att få upplysa, att jag dervid af Utskottet blifvit gjord uppmärksam på en alldeles ny undervisningsprincip. *Jag* har tvärtom alltid hört sägas, att det olämpligaste, som kunde uppletas, vore att inöfva grammatikaliska begrepp från modersmålet. Just därför har också vår nu gällande skolordning till grundval tagit ett annat ämne, nemligen tyskan. Detta kan ock hafva goda skäl för sig med fästadt afseende å allmänbildningens kraf. Eu sjöman t. ex. bör hafva stor nytta af att vara hemmastadd i något främmande europeiskt språk. Samma skolordning är för öfrigt ganska afvogt stämd emot latinet och den väckte i början mycken ledsnad hos vännerna af detta språk. Men den hade dock så mycken insigt om de olika läroämnenas inbördes förhållande, att den lät latinstudiet inträda så pass tidigt, att skolungdomen kan hafva åtminstone någon nytta deraf. Ty förlåt om jag uttrycker mig något hårdt — att i de allmänna läroverken först börja att lära franska och sedermera latin, det är dock icke mer och icke mindre än den upp- och nedvända verlden! Det påminner om trädgård-

Angående
vissa ändrin-
gar i under-
visnings-
väsendet.
(Forts.)

Angående
vissa ändringar i undervisningsväsendet.
(Forts.)

mästaren, som skulle flytta och omplantera ett träd och stälde det med toppen ned och roten upp! Att för öfrigt låta skolungdomen börja med den latinska *formläran* i sjetta klassen eller just vid den tid, då intresset börjar vakna för innehåll i studierna och för en viss grad af vetenskaplighet, det förefaller mig vara en högst besynnerlig undervisningsmetod och ungdomer skulle sålunda med inlärande af intetsägande former nöta bort just den dyrbara tid, då den i och för sin afgångsexamen som bäst behöfver att fästa i minnet och förskaffa sig en klar öfversigt af de ämnen af verkligt reelt innehåll, deri den skall prestera prof på sin kunskap.

Friherre Nordenskiöld började sitt anförande på ett sådant sätt, att det väckte min glädje, ty jag trodde, att slutet skulle blifva öfverensstämmande med början. Den ärade talaren rigtade derefter en anmärkning emot mitt förra yttrande och sade att det varit bättre af mig att påstå, det presterna behöfde kunna läsa grekiska och hebreiska än att de kunde läsa latin. Det sade jag verkligen också sjelf. Skulle jag välja, hvilket af dessa ämnen, som för en prest är mest nödvändigt, är det klart, att jag skulle föredraga grekiska och hebreiska. Men derom är nu icke fråga!

Det föreslås jenväl, att den lägsta klassen i elementarläroverken skulle indragas. Det kan måhända ske, ty den kunskap, som nu der inhemtas, skulle kanske hädanefter, såsom det äfven nu på åtskilliga ställen sker kunna inhemtas genom privat undervisning. Jag har således ingenting emot att så sker. För öfrigt har Riksdagen vid inrättandet af våra elementarläroverk slösat ganska betydligt med penningar, ty mig åtminstone förefaller det att vara på tok att hafva ett högre elementarläroverk i Skara och femklassiga i Mariestad, Lidköping och Sköfde och för några år sedan upphöjdes åtskilliga treklassiga läroverk till femklassiga. Så skolman jag än är, tror jag dock icke, att, om jag då varit riksdagsman, jag skulle röstat därför, men då det nu engång skett, är det icke lätt att taga det tillbaka.

Men ännu ett fel! Då vi från Tyskland lånat grunderna för vårt skolväsende, så förundrar det mig, att man icke åt detsamma gifvit den daning och de åligganden det har i Tyskland, utan anser att våra pedagogier skola vara öfverensstämmande med våra högre läroverk och således blott utgöra sugrör för de senare i stället för hvad de borde vara: borgarskolor.

Här är också en annan sak. Här har föreslagits en efter de olika klasserna proportionerad höjning af lärjungarnes terminsafgifter och derom kan jag yttra mig mycket kort.

Om jag uppträder mot detta förslag skulle jag uppträda till förmån för vår allmog, våra välbergade, men mindre bemedlade hemmansägare, mot hvilka detta förslag egentligen är rigtadt, men vilkas talan det väl icke lärer vara *min* skyldighet att här föra. Vi hafva för närvarande tre olika terminsafgifter, den högsta till belopp af i allmänhet 14 kronor 50 öre. Vid det läroverk jag tillhör hafva vi förut i detta afseende varit temligen eftergifvande och icke tagit den högsta afgiften, der vi kunnat det, men under det sista året, då jag varit rektor, har man gått strängare tillväga, dels därför att ut-

trycken härom i den nya skollagen äro strängare och dels emedan byggnadskassan har skuld och penningar måste anskaffas, men vi icke ville gå till Riksdagen med begäran om understöd. Åtskilliga hemansegare hafva likväl klagat öfver terminsavgifterna och jag har tröstat dem dermed, att afgiften snart skulle gå till 50 kronor. I så fall, hafva de svarat, taga vi våra gossar hem. Innan emellertid en sådan förhöjning sker, borde likväl frågan om skollärarnes löneförhöjning vara utarbetad, för att i sammanhang härmed afgöras, och finnes det då, att en löneförhöjning icke kan ske, utan att dessa blodspenningar skola användas för ändamålet, må afgifternas förhöjande ske, men icke tycker jag, att Riksdagen bör skriva till Kongl. Maj:t och på förhand uttrycka någon bestämd åsigt i saken.

Jag skulle på grund häraf, då jag vidhåller mitt afstyrkande yttrande, vilja med stöd jemväl af hvad Herrar Dickson och Gilljam anfört yrka afslag å mom. a) och b) samt föreslå, att man vid mom. d) och e), ifall en skrifvelse skall afgå, uttryckte sig så, att man hemställer till Kongl. Maj:t att låta undersöka *huruvida* lägsta klassen af det allmänna läroverket och samtliga pedagogier skulle kunna indragas och *huruvida* icke en efter de olika klasserna proportionerad höjning af terminsavgifterna kunde införas, hvarigenom vi icke på förhand hade bundit oss vid något bestämdt.

Herr Borg: I hopp om, att den "humanistiska" bildningen på ett visst håll i denna Kammar sedan sistlidne år hunnit så långt, att jag å nämnda håll ej misstänkes för att "finna glädje i att nationen skulle ställa sig åtskilliga trappsteg under den öfriga bildade verden" eller för "fiendskap" mot latinets tillåter jag mig yttra några ord i frågan.

Vi icke-pedagoger fingo under diskussionen i Kammar vid senaste riksdag höra, att vi icke kunde anses kompetente att vidare yttra oss i saken; jag ber Herrarne därför icke illa upptaga, att jag vid sådant förhållande åberopar några auktoriteter. En rektor i Viborg i Danmark har om undervisningen i latin yttrat, att den "*öfvat en skadlig och hämmande inflytelse på all språkundervisning i skolan*". Detta citat är hemtadt ur Pedagogisk tidskrift för år 1880. Gent emot det myckna som här uttalats till förmån för latinläsningen har bemälda rektor kommit till en motsatt erfarenhet, i det han vidare yttrar, att han "bättre än förr känt, huru vanskligt det är för skolan att hålla ett undervisningsmedel i den aktning och ära, hvori det måste stå för att kunna med full kraft brukas, så snart det blott kan bibehållas som ett formelt bildningsmedel och icke längre för det allmänna medvetandet står i något närmare eller fjärmare förhållande till lifvets kraf".

Detta från Danmark; men jag skall äfven åberopa ett par auktoriteter från annat håll. Vid kongressen i Brüssel förlidet år, der jag var närvarande, lemnade en ryktbar pedagog, professoren Templ, president i "l'École modèle", uti en rapport om undervisningen i Belgien, följande omdöme, angående ett tidigt studium i skolorna af de döda språken: "Det är olämpligt att alltför tidigt fästa ungdomens

*Angående
vissa ändringar i undervisningsväsendet.
(Forts.)*

*Angående
vissa ändrin-
gar i under-
visnings-
väsendet.
(Forts.)*

uppmärksamhet på antiken, så främmande för våra syften och våra behov. Vi frukta, att den moraliska utvecklingen skall störas genom allt för tidig beröring med grekernas och romarnes tro och seder; vi mena, att ett alltför uteslutande studium af denna forntid, som i fråga om familjen har känslor så olika våra, som hvilat på alla former af slafveri, som föraktar arbetet och söker i eröfringen den förnämsta grunden för rikedom, illa förbereder till nutidens praktiska verksamhet.»

I sammanhang härmed vill jag ock från nämnda kongress anföras något, som bör vara lugnande för den siste talaren, nemligen det erkännande, som der uttalades, att 4 år vore tillräckligt för latinets inhemtande, nemligen så mycket deraf, som möjligen kunde behövas för ett eller annat fackstudium. Jag beklagar, att ingen lärare från Sverige utom f. d. statsrådet Carleson var tillstädes, ty der var verkligen mycket för pedagoger att inhemta.

I anledning af Herr Linders yttrande, hvori han framhöll latinets, men deremot ansåg grekiskan som mindre maktpåliggande för språkundervisningen, vill jag anmärka, att den ryktbare läraren och författaren Fustel de Coulange vid l'École Normale i Paris, känd äfven i Sverige genom sin på svenska öfversatta bok om "Familjen i forntiden", hvilken författare deltog i kongressen, der yttrade, att, om han nödgades välja mellan att utesluta latinets eller grekiskan från skolorna, skulle han obetingadt utesluta det förra.

Slutligen vill jag erinra att ett betänkande från Upsala universitet för ej länge sedan aflåtits derom, att ej blott latinskrifningen, utan äfven studiet af detta språk måtte få upphöra att obligatoriskt gälla för filosofie-kandidatexamen.

Hvad jag nu anfört, har skett i afsigt att lemna ett litet bidrag till motvigt mot de många yttranden, som i annan riktning afgifvits i afton och hvilkas ytterligare vederläggning, än den som redan förekommit, skulle taga i anspråk allt för mycken tid.

Herr Lyth: Jag kunde väl hafva mycket att säga och svara på ett och annat påstående, som i afton blifvit framställt, men då Kamraren tyckes vara trött på diskussionen, skall jag afstå och endast nämna, att jag för min del gerna röstar för bifall till den första punkten sådan den föreligger, emedan jag anser, att latinläsning för vissa examina icke är behöflig, men deremot icke kan rösta för andra punkten, emedan latinets förläggande till 6:te klassen är detsamma som att förvisa detta språk från de allmänna läroverken, såsom flere talare redan yttrat. I öfrigt instämmer jag i många delar med talaren på kalmarbänken uti hvad han nyss yttrade.

Herr Berg: Det kan naturligtvis icke vara min mening att försöka i denna fråga inlägga någon utredning om latinets betydelse såsom undervisningsämne eller angående den klassiska litteraturens inflytande på allmän bildning; jag vill blott göra en kort insäga mot hvad Utskottet i första punkten mom. a) föreslagit. Efter detta moment, sådant som det nu är uppställt, skulle det nemligen vara tillåtet att aflägga hvilken universitetsexamen som helst utan att ega

den ringaste kunskap i latin. Det vill härvid synas mig, som om man, för att undvika det latinstudiet ej, såsom hittills kanske varit fallet, må drivas allt för långt i skolorna, i stället gått till en motsatt ytterlighet och ifrågasatt, att latinstudium skulle helt och hållet afskaffas. Enligt förslaget skulle man nemligen efter aflagd maturitetsexamen på *den reala linjen* och således utan att kunna något latin, vara berättigad att aflägga hvilken universitetsexamen som helst med rätt att åtnjuta den kompetens, som sådana examina nu medföra. Emot detta stadgande, hvarigenom i många fall den examinerade skulle komma att sakna ett nödvändigt medel att vidare utbilda sig inom den vetenskap, hvaråt han egnat sig, är det, som jag her att få inlägga en allvarlig protest. Jag tänker härvid särskildt på den juridiska vetenskapen, och anhåller att till stöd för min åsigt få åberopa ett exempel från min egen erfarenhet. Jag erhöi nemligen undervisning vid ett läroverk, der latin först sent började att studeras, och när jag aflade min studentexamen var jag icke heller synnerligt långt kommen i detta ämne. Jag tog derefter min juridiska examen vid universitetet utan att *förut* haiva genom några vidare studier förkofrat mig i latinets och gjorde äfven mina första steg på tjenstemannabanan utan att egentligen egna någon uppmärksamhet åt detta språk. Men då jag kom något längre fram kunde jag ej undgå att känna ett trängande behof att taga mera reda på annan juridisk litteratur, än den som blott rörde sig inom svenska förhållanden. För att någorlunda tillfredsställande kunna uppfylla de pligter den mig anförtrödda embetsverksamhet fordrade, blef det mig nödvändigt att studera utländska juridiska författare och särskildt den romerska rätten. Då kom jag snart med saknad underfund med hvilken stor brist det innebar att icke vara mera förtrogen med latinska språket än jag var, och det är just från denna min egen erfarenhet och från de svårigheter jag hade att bekämpa i följd af denna brist, som jag önskar derifrån befria de unge jurister, hvilka vilja gå fram i sin vetenskap. Ännu i denna stund, då jag läser en juridisk vetenskaplig afhandling på hvilket språk som helst, måste jag, till följd af der städse förekommande citater ur den romerska rätten, anlita mitt gamla Sjögrens lexikon för att göra begripligt för mig hvad jag läser, och många gånger har jag tröttnat härpå och måst lägga boken ifrån mig. Denna erfarenhet är, enligt min tanke, icke lockande till efterföljd af dem, som hädanefter egna sig åt det juridiska studiet, och nu vill man ej ens bereda dem så pass mycken kunskap i latinets, som åtminstone kommit mig till del.

Man har sagt, att churu latinets studium ej är obligatoriskt, det i allt fall finnes ingenting som hindrar den blifvande juristen att lära sig detta språk. Det är visserligen sant, men jag tror dock, att man af den oerfarne ynglingen ej kan vänta att han, om han får läsa i lagen att man icke behöfver kunna något latin för att taga hvilken examen som helst och erhålla hvilken kompetens som helst, af egen drift skall inse nödvändigheten att sysselsätta sig med detta språk såsom ett medel för grundläggande af vetenskaplighet inom andra områden.

Angående
vissa ändringar
i undervisnings-
väsendet.
(Forts.)

Angående
vissa ändrin-
gar i under-
visnings-
väsendet.
(Forts.)

Jag vill ej upptaga tiden med längre ordande i frågan utan in-
skränker mig till att yrka afslag å punkten 1:o, mom. a).

Herr Ahlin: Jag ber blott få säga att, ifall jag trodde att man
genom citater skulle kunna stärka sitt tal, jag har varit i tillfälle att
samla en mängd sådana från regeringen och vetenskapsmän och skulle
kunna traktera Herrarne dermed huru länge som helst.

Öfverläggningen var slutad. Herr Talmannen gaf propositioner, i
öfverensstämmelse med de meningar, som förekommit, dels på bifall till
Utskottets hemställan, dels på de olika yrkanden, Herrar Sjöblom och
J. O. Boström framstält, dels ock slutligen på afslag å Utskottets för-
slag; och fann Herr Talmannen den förstnämnda propositionen vara
med öfvervägande ja besvarad. Votering blef begärd samt företogs,
sedan till kontraposition antagits yrkandet på afslag, enligt en nu
uppsatt och af Kammaren godkänd omröstningsproposition, lydande
sålunda:

Den, som bifaller hvad Andra Kammarens Första Tillfälliga Ut-
skott hemställt i 1:sta punkten mom. a) af dess Utlåtande N:o 4,
(i samlingen N:o 22), röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Kammaren afslagit Utskottets förevarande hem-
ställan.

Röstsedlarne sammanräknades och visade 85 ja mot 38 nej; i
följd hvaraf Utskottets hemställan bifallits.

Som tiden redan var långt framskriden, uppsköts den vidare före-
dragningen af det föreliggande utlåtandet till nästa sammanträde.

§ 5.

Herr *J. F. Fredricson* erhöll ledighet från riksdagsgöromåten
under 6 dagar från och med den 23 i denna månad.

Kammarens ledamöter åtskildes kl. $\frac{3}{4}$ 12 på natten.

In fidem

H. A. Kolmodin.